

TROESMIS (igrita, com Turcoaia) planul cetății de est

MONEDE ANTICE ȘI BIZANTINE DESCOPERITE LA TROESMIS

ERNEST OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU

Deși zona cetății Troesmis este bogată în descoperiri monetare, multe ajunse în colecțiile unor muzee sau ale unor particulari, totuși ele nu au fost pînă acum decît sporadic publicate.¹

Prezentul articol își propune să valorifice un lot de 313 monede antice și bizantine descoperite în perimetrul acestui important punct arheologic. Cele mai multe dintre monedele publicate se află în colecția Muzeului Deltei Dunării din Tulcea, lor adăugîndu-li-se o serie de piese păstrate în unele colecții particulare, dintre care amintim pe cea a lui Dan Georgescu din Tulcea și Aurel Boeru din Constanța.² În ceea ce privește monedele aflate în colecția muzeului (notate în catalog cu siglele MDD), ele provin, în linii mari din trei surse principale:

1. Lotul donat în 1973 de către Costel Chiriac și Octavian Bounegru.³
2. Colecția David Marian, achiziționată în 1978.⁴
3. Monedele descoperite în cursul campaniei arheologice de salvare, întreprinsă de MDDT în vara și toamna anului 1977.

Acestora li se adaugă un număr redus de monede izolate, descoperite întimplător de muzeograful nostru cu prilejul unor cercetări de suprafață.

Este binecunoscut faptul că așezarea de la Troesmis se compune din două fortificații, numite convențional „Cetatea de Est” și „Cetatea de Vest” și o zonă extramurană, care se întinde între cele două fortărețe.⁵ Cel mai bine este reprezentată în cadrul descoperirilor zona Cetății de Vest. Situația se explică prin faptul că în acest punct s-au păstrat toate nivelele de locuire, începînd cu cele preromane și terminînd cu cele feudale timpurii. Procesul continuu de eroziune antrenează, odată cu șiroaiele de apă, o mare cantitate de material arheologic, printre care și monede.

Zona Cetății de Est este mult mai săracă în descoperiri prezente în colecția muzeului, dar faptul este compensat de unele piese aflate în colecțiile particulare.

În cadrul catalogului monedele au fost grupate în funcție de lotul din care provin, iar pentru ușurarea urmăririi centralizate a emitenților sau a atelierelor, s-au întocmit două tabele.

Primul grupează toate monedele pe emitenți și nominaluri, iar al doilea conține toate piesele, pe ateliere, în ordine cronologică.

★

Lotul de monede descoperit la Troesmis, pe care-l publicăm în acest articol, prezintă următoarea structură:

A) *Monede coloniale*: 13 ex.

1. Secolul I e.n. — 2 ex.
2. Secolul al II-lea e.n. — 1 ex.
3. Secolul al III-lea e.n. — 10 ex.

B) *Monede romane imperiale*: 145 ex.

1. Secolul I — 8 ex.
2. Secolul al II-lea — 13 ex.
3. Secolul al III-lea — 11 ex.
4. *Secolul al IV-lea* — 93 ex., dintre care:
 - a) anii 305—324 — 21 ex.
 - b) anii 324—363 — 42 ex.
 - c) anii 364—378 — 11 ex.
 - d) anii 378—408 — 18 ex.

5. *Secolul al V-lea*: 20 ex.

- a) anii 408—450 — 8 ex.
 - b) anii 450—491 — 10 ex.
 - c) imitații de plumb — 2 ex.
6. *Romane neprecizate*: 2 ex.

C) *Monede bizantine*: 153 ex.

1) *Secolul al VI-lea* — 14 ex.

- a) anii 522—527 — 1 ex.
- b) anii 527—565 — 8 ex.
- c) anii 565—578 — 4 ex.
- d) anii 582—602 — 1 ex.

2. *Secolele X—XI* — 18 ex.

- a) anii 976—1028 — 3 ex.
- b) anii 1028—1034 — 3 ex.
- c) anii 1034—1041 — 5 ex.
- d) anii 1042—1055 — 1 ex.
- e) anii 1059—1067 — 3 ex.
- f) anii 1067—1071 — 2 ex.
- g) anii 1071—1078 — 1 ex.

3. *Secolul al XII-lea* — 4 ex.

- a) anii 1092—1118 — 1 ex.
- b) anii 1118—1143 — 2 ex.
- c) anii 1143—1180 — 1 ex.

4. *Secolul al XIII-lea (inclusiv imitațiile „latine” și „judgare”)* 117 ex.

Marea majoritate a monedelor publicate de noi figurează în cataloagele de referință. Numai o monedă pare a fi, probabil, inedită. Este vorba de piesa de la nr. 63 din catalog, monedă emisă pentru Gratianus în atelierul de la Siseia, pl. 63 A, B. Elementele care oferă caracter inedit acestei monede sînt semnele și literele care apar în cîmp. Semnul de ate-

lier $\frac{\bullet}{M} \frac{\neq}{F}$ nu figurează în LRBC, II și nici în RIC, IX. Pe baza analogiilor care se

pot stabili între acest semn de atelier și celelalte semne utilizate la Siscia, credem că emisiunea poate fi datată între 367–378.

Comentariul numismatic propriu zis a fost împărțit, datorită problemelor deosebite pe care le ridică proveniența monedelor, în două subcapitole. În primul vor fi analizate monedele descoperite în timpul săpăturilor arheologice din 1977, dar numai din punctul de vedere al suportului cronologic pe care îl oferă pentru mai buna interpretare a datelor stratigrafice. În cel de al doilea subcapitol vom încerca să schițăm unele aspecte ale circulației monetare de la Troesmis în lumina lotului analizat.

În timpul cercetărilor din 1977 s-au descoperit 45 monede, dintre care 36 lizibile, două ilizibile, dar atribuibile, după mărimea și grosimea flanului și 7 complet ilizibile și fragmentare, care nu au rezistat curățării. 31 monede au fost scoase la iveală în casele cercetate pe traseul conductei de irigații, iar 7 în cadrul sondajului efectuat la edificiul termal.

Monedele ne permit să obținem unele date asupra cronologiei vieții în așezarea extramurană învecinată „Cetății de Est”. Monedele lui Traian descoperite în C₁₇ și C₁₈ (nr. 1–3 din catalog), oferă unele indicii asupra începutului organizării locuirii pe platoul învecinat fortificației. Deși sporadic și în afara contextului stratigrafic sigur s-au descoperit și monede anterioare acestui împărat, momentul nașterii așezării civile trebuie plasat la începutul secolului al doilea, sub Traian și urmașii săi imediați. Așezarea a ocupat de la început un spațiu întins, ceea ce pare să indice o acțiune planificată și îndeplinită rapid. Descoperirile monetare confirmă datele, cunoscute deja anterior, privitoare la rapida dezvoltare a Troesmis-ului după cantonarea Legiunii a V-a Macedonica.⁷ Un moment foarte important din această ascensiune rapidă îl constituie primirea titlului de municipium în timpul lui Marcus Aurelius.⁸

Monedele descoperite în zona cercetată arheologic în 1977 datează din secolul al II-lea și primele trei decenii ale secolului al III-lea. Ultima monedă este o emisiune tomitană din vremea lui Severus Alexander, 222–235. (nr. 34 din catalog). După o perioadă de extindere și înflorire, locuirea din așezarea civilă învecinată Cetății de Est se întrerupe într-un moment databil spre sfârșitul primei jumătăți a secolului al III-lea al erei noastre, în vremea, sau mai degrabă după domnia lui Severus Alexander. De altfel, nici cercetările arheologice nu au mai surprins nici un semn de locuire în zona C₂₇–C₃₁ după mijlocul secolului al III-lea.⁹ Data precisă a abandonării acestui sector nu va putea fi însă elucidată decât în urma unor noi cercetări.

Descoperirile arheologice și numismatice se reiau la începutul secolului al IV-lea, dar așezarea de epocă târzie este mult mai redusă ca întindere, comparativ cu cea precedentă, ea grupându-se pe o rază ce nu depășește C₂₇, aproximativ 200 m N–E de incinta Cetății de Est. Monedele scoase la lumină în acest sector oferă unele indicații asupra unor evenimente care au marcat istoria așezării de la Troesmis în secolele IV–VI e.n.

Piese descoperite în C₁₉, 22 și 24 unde s-a surprins mai complet stratigrafia secolului IV–V, punctează o serie de momente dramatice din istoria cetății. În timpul cercetărilor s-a surprins un nivel incendiat datat cu monede de la Arcadius și Honorius, emise între anii 395–408 (nr. 23–24 din catalog). O asemenea distrugere a mai fost surprinsă și în alte așezări romane de la Dunărea de Jos, dintre care menționăm cetatea Sucidava din Oltenia.¹⁰ Și la Troesmis distrugerea trebuie pusă tot pe seama unui atac hunic, așa cum s-a întâmplat și la Sucidava. De fapt nivelul incendiat de la începutul secolului al V-lea suprapune o serie de gropi conținând resturi provenind din construcții distruse de foc, împreună cu monede de la Constantius al II-lea și Valens, fapt ce ne îndeamnă să întrevădem existența unei serii de evenimente grave și în intervalul 361–378.

Evenimente de aceeași natură pot fi intuite și în intervalul 408–491, unele din gropile cercetate conținând mult chirpic și alte resturi din construcții incendiate, împreună

cu monede din această perioadă. Unele lămuriri asupra cronologiei locuirii din secolul al VI-lea în zona învecinată Cetății de Est sînt date de monedele descoperite în C₁₅ și C₂₅.

În dărîmătura incendiată a casei bizantine din C₁₅ s-a descoperit o monedă de la Justinianus I, emisă în anul XIII de domnie, 539/540. Moneda nu este uzată de circulație, ceea ce ne face să credem că incendiul care a distrus locuința s-a produs la scurtă vreme după emiterea ei. Avînd în vedere elementele expuse mai sus, înclinăm să considerăm că evenimentul a avut loc chiar în anul 540, cu prilejul atacului bulgar de la Dunărea de Jos.¹¹

Ultima monedă descoperită în zona cercetată în 1977 datează din anul al VII (I) al domniei lui Justinus al II-lea, anii 571–573. (nr. 29 din catalog). Ea a fost găsită într-o nivelare care suprapune un nivel incendiat, atribuibil uneia din incursiunile avare din anii 570–573.¹² Deși, după această dată, deocamdată, lipsese descoperirile monetare, totuși, în mod sporadic, în zona învecinată Cetății de Est s-au surprins urme de locuire ce pot fi datate la sfîrșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea.¹³

Monedele descoperite în zona termelor, datorită caracterului limitat al cercetărilor, nu pot aduce prea multe date în plus pentru lămurirea cronologiei acestui edificiu. Momentul construcției, în ciuda unor monede de la Claudius I și Vespasianus sau Titus (nr. 30 și 35) descoperite în zonă, nu poate fi datat mai timpuriu de începutul secolului al II-lea, cînd începe amenajarea platoului din jurul Cetății de Est.

În privința datei de încetare a folosirii acestui edificiu, deocamdată nu ne putem pronunța, în ciuda faptului că în molozul provenit de la distrugerea acestei clădiri s-a găsit o monedă de la Marcus Aurelius (nr. 33 din catalog). Situația este îngreunată de faptul că în zona termelor s-au descoperit și monede mai târzii, dar utilitatea lor este redusă de faptul că nu au apărut într-un context stratigrafic, deci nu le putem folosi ca reper cronologic cert.

Monedele descoperite în cursul săpăturilor din 1977 aduc importante date asupra cronologiei așezării civile din zona învecinată Cetății de Est, dar ele se limitează în timp numai pentru o perioadă relativ scurtă, secolele II–VI e.n. Celelalte descoperiri de la Troesmis sînt mult mai elocvente și mai complexe ca structură cronologică, ele permițîndu-ne să datăm mai bine întreaga locuire omenească din zona Troesmis-ului. Descoperirile numismatice se însiruie în timp, cu unele întreruperi, asupra cărora vom mai reveni, din secolul al III-lea i.e.n. pînă spre mijlocul secolului al XIII-lea.

Cele mai timpurii monede cunoscute astăzi la Troesmis datează din secolele III–II i.e.n. Este vorba de un „obol” de bronz emis în timpul domniei lui Ptolemeios al III-lea Evergetes (247–220), piesă aflată în colecția Muzeului de Istorie din Galați și o monedă callatiană de asemenea de bronz, tip Pick 229.¹⁴ Cele două monede confirmă vechimea și legăturile strînse ale acestei dave getice de pe malul Dunării cu centrele grecești mai apropiate sau mai îndepărtate.¹⁵

În colecțiile pe care le publicăm, cele mai vechi monede datează dintr-o etapă istorică ulterioară, cea a infiripării și organizării stăpînirii romane la Gurile Dunării, în secolul I e.n.

Seria monedelor imperiale este deschisă de un *as* emis în vremea lui Tiberius I, ea continuînd cu monede ale aproape tuturor împăraților din secolul I. Începutul este însă destul de modest, descoperirile devenind mai numeroase numai în timpul Flaviilor, cînd activitatea romană în Moesia se intensifică.¹⁶ Situația întîlnită la Troesmis este confirmată atît de lotul de monede romane din secolul I e.n. aflate în colecția MDDT, cît și de descoperirile monetare din alte două cetăți romane din Dobrogea: Salsovia și Tropaeum Traianum.¹⁷

În mod firesc, cele mai numeroase monede descoperite la Troesmis provin din perioada secolelor II–VI, cînd cetatea a fost nu numai una din cele mai importante

centre militare din Dobrogea, dar a jucat și un important rol economic și politic. Reparația monedelor în timp variază destul de mult, reflectând atât evoluția situației economice și politice a Imperiului roman, cât și unele evenimente negative din istoria cetății.

Dezvoltarea rapidă a Troesmis-ului în secolul al II-lea se reflectă și în faptul că lotul monetar din această perioadă este aproape dublu, față de cel al secolului precedent. Primele trei decenii ale secolului al III-lea par să reprezinte un moment de maximă dezvoltare a circulației monetare la Troesmis, monedele acestei perioade reprezentând 29,66% din totalul celor romane din secolele I—III. Cifra este foarte apropiată de cea obținută pentru lotul similar de la Salsovia — 26,12%, dar reprezintă ceva mai mult de jumătate din cea de la Tropaeum Traiani — 41,46%.

Numărul de monede din perioada 235 — 294 care ne-a parvenit de la Troesmis este prea redus pentru a putea trage concluzii mai generale privind circulația monetară din această epocă.

Restabilirea situației politico-militare, reorganizarea administrativă și militară, reforma monetară efectuată în timpul domniei lui Diocetianus și completată sub Constantinus I au dat un nou avânt vieții economice și sociale, ca și circulației monetare din întreaga zonă a Gurilor Dunării. Troesmisul capătă din nou un important rol militar, redevinând centru de legiune.

Monedele din secolele IV — V descoperite la Troesmis alcătuiesc 63,90% din totalul monedelor imperiale. În ciuda vicisitudinilor prin care trece cetatea în această perioadă, circulația se menține destul de activă. Cu toate acestea, nu trebuie să ne scape din vedere că monedele de bronz din această vreme sînt mult mai reduse ca greutate și valoare decît cele din secolele I—III (anterioare reformei lui Diocetianus), sau chiar față de follesii emiși în timpul primelor două Tetrarhii.

De asemenea, raportul lor față de moneda de aur (și ea redusă ca greutate față de vechiul aureus) era mai defavorabil bronzului decît în epoca precedentă. În tot secolul al IV-lea și în secolul al V-lea, greutatea monedei de bronz a scăzut continuu. Toate acestea ne fac să privim mai circumspecți cifrele relativ ridicate ale circulației monetare care ar putea rezulta din simpla luare în considerare a numărului de monede descoperite. Considerăm că, de fapt, în condițiile scăderii continue a greutății medii a monedei de bronz și deci a dezechilibrării raportului aur/bronz, numărul mare de monede mărunte indică un proces inflaționist continuu, provocat în mod deliberat de către statul roman. Prin aceste practici s-a încercat găsirea unor soluții în cazul unor probleme economice sau politice de moment, dar în cele din urmă ele au scăpat de sub control, determinînd agravarea crizei economice și financiare a Imperiului roman în secolul al V-lea și făcînd necesară o nouă reformă monetară în timpul domniei lui Anastasius, care va reface echilibrul dintre monedele de aur, argint și bronz. Ponderea monedelor din secolele IV—V în loturile de la Salsovia și Tropaeum Traiani este destul de apropiată de cea de la Troesmis, respectiv: 66,56% și 71,32%.

Deși în anul 395 Imperiul roman s-a scindat, cel de Răsărit, a cărui componentă era și Scythia Minor, evoluînd spre ceea ce mai târziu se va numi Imperiul bizantin, totuși din punct de vedere numismatic nu se va produce nici o schimbare pînă în 498, cînd Anastasius va proceda la o reformă a monedei de bronz. Numărul mult mai redus de monede față de perioada precedentă, ca și existența unor imitații în plumb ale monedei oficiale, indică dificultăți grave în circulația monetară a vremii. Cu toate acestea, moneda a continuat să pătrundă neîntrerupt, dovadă fiind descoperirile de emisuni de la aproape toți împărații din secolul al V-lea. Descoperirile monetare din secolul al V-lea au o mare valoare documentară, căci ele dovedesc continuarea circulației monetare în zona Gurilor Dunării, chiar și în contextul politico-militar și economic deosebit de nefavorabil al epocii.

Alături de descoperirile de la Izvoarele (jud. Constanța)¹⁸ și Tropaeum Traiani, monedele descoperite la Troesmis contribuie la mai buna cunoaștere a circulației monetare în secolul al V-lea la Dunărea de Jos.

Monedele bizantine timpurii, din secolul al VI-lea încheie un mare capitol din circulația monetară de la Troesmis.

Ultima monedă din această perioadă este o emisiune din anul al X-lea al domniei lui Mauricius Tiberius (anii 591/592). Deoarece nu avem convingerea că grupul de monede bizantine din secolul al VI-lea pe care l-am avut la îndemînă reprezintă o selecție semnificativă din descoperirile acestei perioade, nu ne putem pronunța cu certitudine asupra datei încetării circulației monetare în această cetate.

Desigur, anul 591/592 s-ar putea să aibă o anumită semnificație, căci în aceeași vreme, la numai 20 km spre nord încetează locuirea în fortificația de la Dinogoția.¹⁹ Cu toate acestea, este greu să credem că bizantinii puteau renunța cu ușurință la un punct strategic atât de important cum era Troesmisul, în condițiile în care Imperiul bizantin și-a menținut și în secolul al VII-lea autoritatea asupra unei însemnate părți a Dobrogei.²⁰

În stadiul actual al cunoștințelor, de la sfîrșitul secolului al VI-lea și pînă la sfîrșitul secolului al X-lea la Troesmis lipsesc descoperirile monetare. Acest fenomen nu este caracteristic numai acestui loc. El se regăsește și în restul Peninsulei Balcanice, fiind prezent chiar și în unele regiuni care s-au menținut în mod neîntrerupt în cadrul statului bizantin. El se datorează atât evenimentelor politice, cât mai ales transformărilor economico-sociale legate de ruralizarea și feudalizarea societății.

Cu toate că monedele devin foarte rare, circulația lor nu încetează în secolele VII—X pe ansamblul teritoriului Dobrogei.²¹ Descoperirea importantului tezaur de la Greci,²² alcătuit în cea mai mare parte din monede bizantine din secolele IX—X, dovedește că, în ciuda unei diminuări drastice, circulația monetară a continuat și în zona Troesmis-ului.

Restabilirea frontierei bizantine la Dunăre, în urma războaielor victorioase purtate de Nichifor Phocas, Ioan Tzimiskes și Vasile al II-lea, ca și acțiunea intensă de organizare administrativă, politică și economică întreprinsă de Bizanț la sfîrșitul secolului al X-lea și începutul secolului al XI-lea au permis renașterea vieții urbane și reluarea rapidă a circulației monetare în zona Gurilor Dunării.²³

Troesmis este una din vechile cetăți romane de la Dunărea de Jos, care au fost reconstruite și în care viața a fost reînviată la începutul Evului Mediu.²⁴ Numărul destul de mare de monede bizantine din secolul al XI-lea ne permite să ne formăm o imagine mai concretă asupra rapidității și amploarei reluării circulației monetare la Troesmis. Cu toate acestea, ținînd cont și de alte loturi de monede bizantine descoperite în nordul Dobrogei, nu credem că grupul de monede din secolul al XI-lea de la Troesmis, pe care le-am avut la dispoziție constituie o selecție semnificativă, pe baza căreia să putem trage concluzii asupra circulației monetare din această cetate.

Același lucru se poate spune și despre micul lot de monede din secolul al XII-lea.

Ultima etapă a circulației monetare la Troesmis o reprezintă monedele din prima jumătate a secolului al XIII-lea. Ele sînt foarte bine reprezentate în cadrul descoperirilor de la Troesmis, alcătuiind aproape 3/4 din întregul lot publicat. Ca și în cazul descoperirilor din secolele IV—V, trebuie să atragem atenția că numărul mare de descoperiri nu înseamnă în mod obligatoriu o situație economică și financiară prosperă. Majoritatea monedelor descoperite sînt așa numitele „monede tăiate”, fragmente care în unele cazuri reprezintă numai 1/8 sau chiar 1/16 dintr-un exemplar întreg.²⁵ Fenomenul trebuie deosebit de reduserea greutății monedelor de bilon în raport cu noua rată de schimb față de hiperper, cum s-a întîmplat în timpul domniei lui Isaac al II-lea și Alexios al III-lea.²⁶ În secolul al XIII-lea fiecare din micile fragmente reprezintă o nouă monedă, care circulă și este teaurizată.²⁶

Inițial, s-a considerat că tăierea monedelor a fost provocată de lipsa de monedă mărunță pe care o resimțea populația de la Dunărea de Jos, aflată în plină dezvoltare economică în secolul al XIII-lea.²⁷ Reanalizând datele legate de cronologia și aria de circulație a monedelor tăiate, am formulat ipoteza că acestea au apărut datorită lipsei de numerar care s-a produs în deceniile cinci și șase ale secolului al XIII-lea în zona de nord-est a Peninsulei Balcanice, cauzată de tulburările care au urmat invaziei mongole din 1241.²⁸

Monedele descoperite la Troesmis fac parte din emisiuni datate între 1208 și 1244, poate chiar pînă prin 1250/1260.²⁹

Monedele din prima jumătate a secolului al XIII-lea sînt ultimele mărturii ale activității onenești la Troesmis. Lipsa unor cercetări arheologice ne împiedică să afirmăm cînd și din ce motive și-a încheiat existența această cetate, care pare să fi jucat un rol important la Dunărea de Jos în secolele XI—XIII. Cu deosebită prudență, avansăm ipoteza că așezarea și-a sfîrșit existența în timpul vreunei incursiuni mongole. Mai tîrziu, spre sfîrșitul Evului Mediu hărțile menționează în vecinătatea Troesmisului satul românesc Iglîța, situat la aproape 1 km spre nord de Cetatea de Vest.³⁰

*

În cadrul descoperirilor monetare din secolele I—II de la Troesmis, predomină monedele emise în atelierele de la Roma. Dintre atelierele coloniale nu este prezent decît Tomisul. Aceași situație se întîlnește și la Salsovia, și la Tropaeum Traiani. Treptat, pe măsura dezvoltării circulației monetare și a devalorizării monedei imperiale de argint, spre sfîrșitul secolului al II-lea și în primele decenii ale secolului al III-lea, locul atelierelor romane, în ceea ce privește asigurarea monedei mărunte de bronz în provinciile balcanice și orientale, este preluat de diverse ateliere coloniale. Pentru a ilustra acest fapt este suficient să arătăm că la Troesmis, în perioada Severilor, din 12 monede, 10 sînt emise în atelierele unor cetăți grecești. Proporția este destul de apropiată la Salsovia și la Tropaeum Traiani.

La Troesmis, pe primul loc între atelierele coloniale se plasează Marcianopolis, cu 5 monede, urmată de Nikopolis pe Istru, cu 4 monede, Tomis, cu 3 și Niceea, cu 1. În celelalte două cetăți romane din Dobrogea, cu care am comparat mereu descoperirile de la Troesmis, situația este diferită. La Tropaeum Traiani, deși atelierele coloniale reprezentate în descoperiri sînt mai variate, totuși primele patru ateliere sînt aceleași ca și la Troesmis. La Salsovia însă, primul loc este ocupat de Histria, urmată de departe de Nikopolis, Marcianopolis, și Tomis, cu un număr egal de piese.³¹

Din punctul de vedere al repartiției atelierelor coloniale în cadrul descoperirilor, situația de la Troesmis se deosebește de cea sesizată în Nordul Dobrogei în general. În colecția MDDT, din 76 monede coloniale din secolele I—III, 25, deci aproape 1/3 sînt histriene, 16 de la Nikopolis pe Istru, 8 tomitane, 7 de la Marcianopolis, 5 de la Niceea, iar restul, cîte o monedă sau două, din diverse ateliere balcanice, microasiatice sau egiptene. Prezența în număr mare a monedelor de la Marcianopolis și Nikopolis la Troesmis, ca și la Tropaeum Traiani s-ar putea datora relațiilor mai strînse pe plan militar care au existat între aceste centre ale Moesiei Inferior.

Datorită numărului mic de descoperiri nu putem să tragem concluzii asupra atelierelor care au aprovizionat cu monedă Troesmisul în perioada 235—294, în schimb avem la dispoziție un material destul de bogat pentru sfîrșitul secolului al III-lea și secolul al IV-lea.

În perioada cuprinsă între reforma monetară a lui Diocletianus și fondarea monetăriei de la Constantinopol (294—324), între atelierele care sînt prezente în cadrul descoperirilor de la Troesmis pe primul loc se află cel de la Heraclea Thracică (7 piese), urmată de Siscia (5 piese) și Cyzic (3 piese). Ca și la Salsovia, Tropaeum Traiani sau în cadrul

descoperirilor din Nordul Dobrogei în general³², predomină atelierele balcanice în detrimentul celor microasiatice sau occidentale.

Proporția se va schimba după 324, cînd primul loc este preluat de Constantinopolis (13 ex.), urmată de Nicomedia (10 ex.), Cyzic și Thessalonica (9 ex.) și Siscia (3 ex.). Preponderența Constantinopolului și a atelierelor din Asia Mică în cadrul descoperirilor monetare se remarcă pretutindeni în Dobrogea.³³

În secolul al V-lea, după închiderea unor ateliere monetare, poziția dominantă a Constantinopolului se va accentua. În cadrul descoperirilor de la Troesmis, din secolul al V-lea, un loc aparte îl ocupă replicile în plumb ale monedei imperiale, emise probabil de autoritățile locale pentru a suplini unele nevoi ale circulației monetare.³⁴ Descoperirile de la Troesmis completează pe cele mai vechi de la Izvoarele³⁵ și Adamelisi³⁶, extinzînd aria acestui fenomen la întreg teritoriul Seythiei Minor. În zona Gurilor Dunării, asemenea replici de plumb ale nummiilor s-au mai descoperit și la Noviodunum³⁷ și Salsovia.³⁸

Lotul de monede bizantine din secolul al VI-lea de la Troesmis prezintă asemănări cu structura celorlalte descoperiri din Dobrogea.³⁹ Atrag însă atenția monedele emise la Roma și Chersones, care apar foarte rar în regiunea noastră.^{39 bis}

Încercarea de a stabili atelierele în care au fost emise monedele bizantine din secolul al XI-lea este încă o problemă destul de spinoasă. Încercarea lui D. M. Metcalf de a stabili emisiunile unor ateliere provinciale din Baleani⁴⁰, în ciuda faptului că a surprins o serie de diferențieri zonale, nu a fost urmată întotdeauna și de alți cercetători.⁴¹ Bazîndu-ne pe rezultatele la care au ajuns ultimele lucrări asupra numismatiei bizantine din secolul al XI-lea, cît și pe faptul că și după 1092/3 marea majoritate a monedelor care au circulat în Dobrogea provin din atelierele metropolitane,⁴² considerăm că majoritatea monedelor din această epocă descoperite la Troesmis provin tot din atelierele de la Constantinopol.

Dacă cele patru monede din secolul al XII-lea nu ridică probleme deosebite, fiind toate emise la Constantinopol, în schimb stabilirea atelierului în care au fost bătute monedele din secolul al XIII-lea se dovedește a fi un lucru mult mai anevoios.

Majoritatea lotului descoperit la Troesmis o constituie „imitațiile latine cu modul mare”. Constantinopol tip D-U, atribuite de M. F. Hendy Imperiului latin de la Constantinopol.⁴³ Mai tîrziu, întreg grupul de imitații D-U a fost reatribuit de către D. M. Metcalf lui Ioan Asan al II-lea.⁴⁴ O altă categorie prezentă în cadrul descoperirilor din secolul al XIII-lea de la Troesmis o constituie „imitațiile latine cu modul mic”, atribuite de Hendy unui emitent neidentificat din Imperiul latin. Recent am propus reatribuirea celor mai multe dintre ele tot Statului Așăneștilor.⁴⁵

Un loc aparte ca semnificație în cadrul descoperirilor îl ocupă monedele emise de împărații Imperiului de la Thessalonica, începînd cu Theodor Comnen Ducas (1224—1230) și sfîrșind cu Ioan Comnen Ducas (1237—1244). Ultimele cercetări indică faptul că această efemeră formațiune politică bizantină a jucat un rol destul de însemnat în cadrul relațiilor economice ale zonei Dunării de Jos cu lumea bizantină din secolul al XIII-lea.⁴⁶ Spre aceeași continuitate a legăturilor cu Imperiul bizantin, pledează și perperul lui Ioan al III-lea Vatatzes descoperit la Greci.⁴⁷

Descoperirile numismatice aduc date noi asupra vieții economice care a pulsat intens în zona Troesmis-ului în perioada antică și la începutul Evului Mediu. În același timp însă ele vin să completeze și să îmbogățescă datele cunoscute asupra istoriei acestei importante așezări de la Dunărea de Jos.

Sporirea și adîncirea cercetărilor viitoare vor permite lărgirea și nuanțarea concluziilor noastre, de cele mai multe ori de abia schițate.

EMITENT	N O M I N A L										ATELIER	NR. CATALOG	TOTAL					
	Antoninian	Denarius	Sesterivs	Dupondivs	Assis	Aes colonial	4 Assaria	Follis	Fract-Follis	AE 1-3				1/2 Follis	1/4 Follis	1/8 Follis	16 Nympha	Stamenon
TOMIS SEMIAUTONOM						2										1	2	39,126
TIBERIVS I					1											1		205
CLAVDIVS I					1											1		30
NERO		1														1		308
VESPASIANVS			1													1		35
VESPASIANVS					1											1		309
TITVS			2													2		43,127
TRAIANVS		1														4		1,233,44
HADRIANVS			1													2		4,45
ANTONINVS PIVS		1														3		31,32,46
FAVSTINA I			1													1		5
MARCVS AVRELIVS			1			1										1	1	6,33
FAVSTINA II			2													2		7,310
SEPTIMIVS SEVERVS		1				1										2		8,9,40
IVLIA DOMNA		1				1										1		10,36
CARACALLA		1				1										1		11
GETA						1										1		12
ELAGABAL						3										4		13,11,42,204
SEVERVS ALEXANDER						1										1		34
GORDIANVS III	1																	47
PHILIPPVS I	1																	48
PHILIPPVS II	1																	49
AVRELIANVS	2																	50,206
PROBVS	1																	311
CARINVS	1																	301
DIOCLETIANVS								1										128
MAXIMIANVS MERC.								1										302
LICINIVS I								5										14,51,52,129,207
LICINIVS II								4										15,16,53,208

EMITENT	N O M I N A L										ATELIER	Nr. catalog	Total					
	Antoninian	Denarius	Sesterivs	Dupondivs	Assis	Aes colonial	4 Assaria	Follis	Fract-Follis	AE 1-3				1/2 Follis	1/4 Follis	1/8 Follis	16 Nympha	Stamenon
CONSTANTINVS I						17										17		17,54-57,130-
HELENA																		136,209-212,312
VRBS ROMA																3		58,137-138
CONSTANTINOPOLIS																1		139
CRISPVS																1		140
DELMATIVS																1		141
CONSTANTINVS II																1		213
CONSTANTIVS II									18							22		18-20,60-61,142
CONSTANS																4		153,214,215,303
CONSTANTIVS GALLVS																3		59,136-138
JVLIANVS																3		216,304,305
IOVIANVS																2		159,160
VALENTINIANVS I																1		217
VALENS																1		107
GRATIANVS																8		21,62,161-166
VALENTINIANVS II																1		63
THEODOSIVS I																2		22,168
ARCADIVS																2		64,218
HONORIVS																2		23,65,66,169,
ARCADIVS SAU' HONORIVS																1		219-221
THEODOSIVS II																4		24,67,170,222
VALENTINIANVS III																2		25,68
THEOD. II SAU' VALEN. III																5		26,69-71,223
MARCIANVS																3		226
LEON I																3		171,224-225
ZENON																2		227,228
JUSTINVS I																3		172-174,229
																3		27,230,231
																1		72

EMITENT	N O M I N A L											Nr. Catalog	Total					
	Antonian	Denarii	Sestertii	Dupondii	Assis	Aes Colonial	4 Assaria	Folles	Fraet-Folles	AR 1 3	1/2 Folles			1/4 Folles	1/8 Folles	16 Nympha	Nympha	Stamenon
JUSTINIANVS I							2				1	4	1	1		8	28,73,74,176,234, 255,236,306 29,50,76,307	8
JUSTINVS II							1				2	1				4	177	1
MAVRICIVS-TIBERIVS							3				1					3	77,78,178	5
FOLLIS ANONIM CL. A 2							3									3	79	3
FOLLIS ANONIM CL. B							3									3	81	3
FOLLIS ANONIM CL. C							3									3	82-84	3
FOLLIS ANONIM CL. D							1									1	313	1
CONSTANTIN X-DUCAS							3									3	181-182,237	3
ROMAN IV DIOGENES							2									2	85,86	2
MIHAIL VII DUCAS							1									1	183	1
ALEXIOS I COMNEN														1		1	87	1
IOAN II COMNEN														2		2	88,184	2
MANUEL I COMNEN														1		1	89	1
IMITATI "BULGARE"														1		1	90	1
IMITATI "LATINE"														41		41	91	41
CONSTANTINOPOL																	112,185, 186	41
TIP D-C																	202,238	
IMIT. "LATINE" cu																		
MODUL MIC																		
THEODOR COMNEN DUCAS															11		113-122,239	11
MANUEL COMNEN DUCAS															1		124	1
IOAN COMNEN DUCAS															3		123,125,240	3
NEPRECIZATE SEC. I-III															1		203	1
NEPRECIZATE SEC. IV-V																	37	1
TIP IZVOARELE (Pirjoania)							1										38,175	1
NEPRECIZATE SEC. VIII														1			232,233	2
														2			241	2
																59	241	59

ATELIERUL	NR. CATALOG																			Total		
	Tomis	Markanopolis	Nikopolis ad Istrum	Roma	Tirinum	Sisirta	Thessalonica	Heraclaea Thr.	Constantinopol	Neomedia	Niceea	Tyzic	Antiochia	Laodicea ad Mare	Thesones	Imperiul latin de Constantinopol sau	Statul Asanegitor	Bulgaria?	ANII			
																				205	1	
																				41-54	30	1
																				54-69	308	1
																				69-81	35	1
																				69-79	309	1
																				79-81	43	1
																				80-81	127	1
																				98-99	1	1
																				sec. I	39,126	1
																				103-111	2,3	2
																				114-117	44	2
																				119-121	45	1
																				138	4,31	1
																				140-144	32	2
																				141-161	5	1
																				155-156	33,46	1
																				161	7	2
																				161-181	6,310	1
																				194	8	2
																				193-211	9,40	1
																				193-217	10,36	2
																				196-217	11	2
																				198-209	12	1
																				218-222	13,41,42,204	4
																				222-235	31	1
																				243-244	47	1
																				244-246	49	1
																				244-247	48	1
																				270-275	50,206	2
																				276-282	311	1
																				283-285	301	1
																				295-296	128,302	2
																				312-313	54,209	2
																				313	129	1

Athens	Tomis	Markianopolis	Nikopolis Ad Istrum	Roma	Tretum	Siscia	Thessalonica	Heraclaea Thr.	Constantinopol	Nicea	Cyze	Anthochna	Laodicea Ad Mare	Chersones	Imperul latin de Constantinopol sau Statul Asaneghilor	Bulgaria?	Nepreizat	ANII	NR. CATALOG	Total
					1		1		1									317	15,140,210	3
					4													317		
																		318	130-135	4
																		320	17,553	2
																		320-321	134,135	2
											1							321-324	14,16,31,52,53,207	7
																		324-330	57,142	7
											1							324	136	1
																		330-335	36,58,59,137,138,139,143,213,214	9
											4							335-337	141,156,157,211	4
																		335-341	60	1
																		337-341	212,312	2
																		341-346	18,151,158	2
																		348-361	152,215	2
																		350	144	1
																		351-354	61,145,146--150,216	9
											1							351-361	19	1
																		355-361	20,153--155,159,160,303	7
																		363-364	217	1
																		364-365	21,62,165,165	4
																		364-367	161,162	2
																		364-378	106,167	2
																		366-367	164	1
																		367-378	63	1
																		383-392	22,61,168,218,	4
																		393		1
																		395		1
																		395	23,24,25,65,66,68,169,170,219, 220,221,305	9
																		400-402	67,222	12
																		408	69	2
																		425	26,7071,171,223,224,225,226	8
																		425-430	227,228	2
																		450-457		2
																		457-474	172,173,174,220	4

ATELIERUL	Tomis	Markianopolis	Nikopolis Ad Istrum	Roma	Tretum	Siscia	Thessalonica	Heraclaea Thr.	Constantinopol	Nicea	Cyze	Anthochna	Laodicea Ad Mare	Chersones	Imperul latin de Constantinopol sau Statul Asaneghilor	Bulgaria?	Nepreizat	ANII	NR. CATALOG	Total
	3	5	4	21	2	8	10	14	15	12	1	3	1	1				474-491	27,230,291	3
																		sec. V	175,232,233	3
																		522-527	72	1
																		539-540	28	1
																		542-543	306	1
																		547-548	176,254	1
																		547-552		2
																		553-554	235	1
																		553-554	236	1
																		561-562	74	1
																		563-564	73	1
												1						569-570	76	1
																		571-573	29	1
																		575-576	307	1
																		577-578	75	1
																		591-592	177	1
																		976-1028	77,78,178	1
																		1028-1034	79-81	3
																		1034-1041	82-84,179,180	3
																		1042-1055	313	5
																		1059-1067	181,182,237	5
																		1067-1071	85,86	1
																		1071-1078	183	2
																		1092-1118	87	1
																		1118-1143	88,184	1
																		1143-1180	89	1
																		1195-1218	90	1
																		1208-1260	113-122,239	11
																		1218-1241	91-112,185--202,238	41
																		1224-1230	124	1
																		1230-1237	123,125,250	3
																		1237-1244	203	1
																		sec. XIII	241-300	59
																		nepreciz.	37,38	2

CATALOGUL

monedelor descoperite în campania arheologică 1977 la Troesmis

A. CASETELE DIN ZONA CONDUC- TEI DE IRIGAȚIE

Traianus
(98-117)

1. AE 10,00 gr. ↓ 28 mm. As.
RIC II, p. 273, 395. Roma a. 98-99.
C. 70 -1,15 m. MDD. Inv. 39.634.

2. OR. 25,29 gr. ↓ 34 mm. Sestert.
RIC II, Tip SPQR OPTIMO PRINCIPI
- SC. Personificări.
Roma. a. 103-111. C. 27 + 39,05 m
(-2,85 m) MDD Inv. 39.635.

3. OR. 13,90 gr. ↑ 28,5 mm. Dupondius.
RIC II, tip SPQR OPTIMO PRINCIPI
- SC. Personificări.
Roma. a. 103-111.
C. 27 + 39,05 m (-2,85 m) MDD Inv.
39.636.

Hadrianus
(117-138)

4. AE 3,08 gr. ↓ 18,5 mm. Denar fourée.
RIC II, p. 376, 257. Cl. D, Roma. a. 138.
C. 70. Cam. A. + 43,83 m MDD Inv.
39.637.

Faustina Senior

5. AE 11,91 gr. ↓ 25 mm. As.
RIC III, p. 166, 1161. Roma a. 141-161.
C. 37 - 0,60 m. MDD Inv. 39.640.

Niceea - Marcus Aurelius
(161-181)

6. Av. ... AV Cap spre dr.
Rv. NIKAI - E... Taur spre dr.
AE 3,24 gr. ↑ 18 mm.
Rec. gen. t., p.,
C. 70 Cam. C + 43,84 m. MDD. 39.641.

Faustina Minor

7. AE 13,15 gr. ↑ 27 mm. As.
RIC III, p. 193, 1389. Roma a. 161.
C. 70 Cam. B + 43,80 m MDD 39.643.

Septimius Severus
(194-211)

8. AE 1,96 gr. ↑ 17,5 mm. Denar fourée.
RIC IV, 1, p. 152. 454. Laodicea ad
Mare. a. 194.
C. 70. Cam. A + 43,83 m. MDD Inv.
39.645.

Nikopolis pros Istron - Septimius Severus

9. AE 4,15 gr. ↓ 21 mm.
Pick 1433 sau 1435.
C. 43-0,80 m. pe niv. 2 MDD. 39.667.

Nikopolis pros Istron - Iulia Domna.

10. AE 2,16 gr. ↑ 17 mm.
Pick, 1483.
C. 8-1,38 m NV. Între pietre, pe un
nivel cu pământ galben.
În dărâmătura locuinței suprapuse de
val (în ripă).
MDD. Inv. 39.644.

Marcianopolis - Caracalla

11. AE 1,50 gr. ↓ 16 mm.
Pick, 630.
C. 43. 0,35 m, în vegetal. MDD Inv.
39.646.

Nikopolis pros Istron - Geta caesar

12. OR 6,74 gr. ↓ 23,5 mm.
Pick, 1635.
C. 48 bis + 43,67 m, niv. 1 MDD Inv.
39.665.

Marcianopolis - Elagabal
(218-222)

13. AE 2,43 gr. ↑ 17 mm.
Pick, 923, tip gen.
C. 43. + 41,65 m, niv. 2. MDD. Inv. 39.666.

Licinius I
(308-324)

14. AE 0,58 gr., 18 mm. Follis (fragm.).
RIC VII, tip. Iovi Conservatori, a.
321-324.

C. 27. - 0,94 m, nivel incendiat. MDD.
Inv. 39.648.

Licinius II

15. AE 3,01 gr. ↓ 19 mm. Follis $\frac{|}{\text{MHTA}}$
RIC VII, p. 545, 25. Heraclea, 1. 317.
C. 20. -0,90 m, colț SV între pietre.
MDD Inv. 39.649.

16. AE 2,15 gr. ↑ 18 mm. Follis $\frac{|}{\text{SVHA}}$
RIC VII, p. 548, 54. Heraclea, a. 321-
324.
C. 24-1,90 m, în nivel incendiat,
MDD. Inv. 39.650.

Constantinus I
(306-337)

17. AE 1,13 gr. ↑ 18 mm. Follis.
RIC VII, tip. CONSTANTINVSMA-
XAVG/VOT/XX/a. 320.
C. 27. - 0,57 m, în gr. 1, niv. 2 MDD
Inv. 39.652.

Constantinus II
(337-361)

18. AE 0,44 gr. ↑ 13 mm (ruptă 2/3)

$\frac{|}{\text{SMN}}$
LRBC I. 1149. Nikomedia a. 341-346.
C. 22. -1,90 m, în groapă. MDD. Inv.
39.653.

19. AE 1,58 gr. 17 mm. $\frac{|}{\text{SMK}}$
LRBC II. 2496 sau 2498. Cyzie a. 351-
361.
C. 24. -1,90 m, în nivel incendiat.
MDD. Inv. 39.654.

20. AE 1,13 gr. 14,5 mm $\frac{|}{\text{SMC}}$
LRBC II, tip Spes Reipublicae, a. 355-
361.
C. 22. -1,90 m, în groapă. MDD. Inv.
39.654.

Valens
(364-378)

21. AE 1,43 gr. ↓ 17 mm. $\frac{|}{\text{CONSI}}$
LRBC II, 2075 Constantinopolis, a. 364-
365.
C. 22. + 38,90 m (-1,40 m). MDD
Inv. 39.656.

Valentinianus II
(378-392)

22. AE 0,44 gr. 14 mm. $\frac{|}{\text{P}}$
LRBC II, tip SALVS REIPUBLICAE,
a. 383-392.
C. 24. + 39,80 m (-1,55 m). MDD.
Inv. 39.657.

Arcadius
(395-408)

23. AE 2,45 gr. ↓ 16,5 mm. $\frac{|}{\text{CONSA}}$
LRBC II, 2205 Constantinopolis a. 395-
408.
C. 19. -0,90 m, pe niv. I. MDD Inv.
39.658.

Honorius
(395-423)

24. AE 3,24 gr. ↓ 21 mm. $\frac{|}{\text{SMPT}}$
LRBC II, 2573. Cyzie. a. 395-408.
C. 24. -1,70 m. MDD. Inv. 39.659.

Arcadius sau Honorius

25. AE 1,00 gr. ↓ 14 mm.
LRBC II, tip VIRTUS-EXERCITI a.
395-408.
C. 24. -1,18 m, pe niv. 4. MDD. Inv.
39.660.

Theodosius II
(408-450)

26. AE 1,22 gr. ↓ 10,5 mm.
LRBC II, tip Cruce în comună, a. 425-
450.
C. 24. + 39,80 m (-1,55 m). MDD.
Inv. 39.661.

Zeno

(474-475 și 476-491)

27. AE 0.50 gr. ↑ 9 mm.

LRBC II, 2279 Constantinopolis, a. 474-475 și 476-491.

C. 24, -1.90 m, pe nivelul vetrei. MDD 39.662.

Justinianus I

(527-565)

28. M; NIK; B; X/II/I

AE 21.49 gr. ↘ 41 mm.

MIB I, 114. Constantinopolis, a. 539-540. Wroth, 192; DOC 118 a.

C. 15 Casa bizantină. În nivelul de distrugere. MDD Inv. 39.664.

Iustinus II

(565-578)

29. M; CON; B; /II

AE 11.99 gr. ↘ 30 mm.

MIB II, 43 x. Constantinopolis, a. 571-573.

C. 25, -0.90 m în nivelare. MDD Inv. 39.665.

TERMELE ROMANE

Claudius I

(41-54)

30. AE 9.32 gr. ↓ 28.5 mm As.

RIC I, p. 129.66. Roma, a. 41-54.

Terme, Cam. B, +41.78 m. MDD. Inv. 39.633.

Antoninus Pius

(138-161)

31. OR 10.93 gr. ↑ 27 mm. Dupondius. RIC II, p. 484, 1089, gr. A. Roma, a. 138.

Terme, cam. E, +41.00/41.10 m. MDD. Inv. 39.638.

32. AE 1.47 gr. ↘ 24 mm As.

RIC III, p. 120, 727, Roma, a. 140-144.

Terme, canal F, pass. MDD. Inv. 39.639.

Marcus Aurelius Caesar

33. AE 10.79 gr. ↓ 25.5 mm. As.

RIC II, p. 185, 1332. Roma, a. 155-156.

Terme, cam. B, în dărîmătură. MDD Inv. 39.642.

Tomis - Severus Alexander

(222-235)

34. OR 9.74 gr. ↑ 26 mm. Tetrassaria.

Regling, 3160.

Terme, cam. C, pass. MDD. Inv. 39.669.

TERME PASSIM

Vespasianus sau Titus

35. OR 24.54 gr. ↓ 25 mm. Sestert.

MDD Inv. 39.669.

Julia Domna

36. AE 2.18 gr. ↓ 18 mm. Denar fourée.

MDD. Inv. 39.670.

NEPRECIZATE - CASETELE DE PE TRASEUL CONDUCTEI

37. Romană imperială, sec. I-II e.n. AR 3.34 gr; 17 mm.

C. 34, -41.65 m, pe niv. 2 MDD. Inv. 39.649.

38. Romană imperială, sec. IV e.n.

AE 0.45 gr., fragmentară.

RIC VII, tip. PROVIDEN-TIAE AVGG sau CAESS.

C. 27, -0.78 m, niv. 1. MDD. Inv. 39.651.

TROESMIS PASSIM

Colecția MDD.

Monede coloniale grecești

Tomis

39. OR 1.67 gr. ↘ 14 mm.

Pick, 2531, tip gen. Perioada anterioară Antoninilor.

C. Chiriac și Oct. Bounegru, Peuce, 4, 1973, p. 101, 1.

Cetatea de vest. MDD Inv. 11.028.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Marcianopolis - Septimius Severus

(193-211)

40. AE 9.80 gr. ↑ 29 mm.

Ruzicka, p. 112, 570 a.

Descop. Opaif Andrei. Cetatea de Est, 1975.

MDD. Inv. 11.891.

Marcianopolis - Elagabal

(218-222)

41. OR 9.29 gr. ↓ 26.5 mm.

Pick, 889.

Cetatea de Vest. MDD Inv. 10.652.

Don C. C. și Oct. B. 1974.

Nikopolis - Istron - Elagabal

(218-222)

42. AE 4.67 ↓ 21 mm.

Pick, 1587.

Cetatea de Vest. MDD Inv. 11.038.

Don C.C. și Oct.B., 1974.

MONEDE ROMANE IMPERIALE

Titus

(79-81)

43. OR 11.11 gr. ↓ 28 mm. Dupondius. Peuce, 4, p. 101.2.

Cetatea de Vest, MDD. Inv. 10.625.

Don. C.C. și Oct. B. 1974.

Traianus

(98-117)

44. OR 25.00 gr. ↓ 33.5 mm. Sestert.

RIC III, p. 228, 625. Roma, a. 114-117.

Neeropola cetății de Est, 1973 în mormint cu sareofag. MDD. Inv. 12.192.

Conf. I. J. Miliție - Tulcea.

Hadrianus

(117-138)

45. AE 9.35 gr. ↓ 28 mm. As.

RIC II, p. 420, 616 Roma, gr. A. a. 119-121.

Peuce, 4, 1973, p. 101, nr. 3.

Cetatea de Vest. MDD. Inv. 10.651.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Antoninus Pius

(138-161)

46. OR 11.10 gr. ↓ 23.5 mm. Dupondius.

RIC III, p. 144, 956. Roma a. 155-156.

Cetatea de Est, bazin deversor.

Descop. Ioana Cătănicu, 1976. MDD Inv. 11.886.

Gothianus al III-lea

(238-244)

47. AR 4.00 gr. ↘ 23 mm. Antoninian.

RIC IV, 3, p. 31, 147. Roma, em. 5 a. 243-244.

MDD Inv. 10.653.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Philippus Senior

(249-244)

48. AR, 2.96 gr. ↓ 22 mm. Antoninian.

RIC IV, 3, p. 72.31. Roma, a. 244-247.

MDD. Inv. 11.135.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Philippus Junior

49. AR 4.30 gr. 22.5 mm. Antoninian.

RIC IV, 3, p. 95, 216 e. Roma, a. 244-246.

MDD. Inv. 10.654.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Aurelianus

(270-275)

50. AE. 3.02 gr. ↓ 22 mm.

Antoninian ?

RIC V, 1, p. 294, 257. Siscia Perioada III. postreformă.

MDD. Inv. 10.655.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Licinius I

51. AE 2.04 gr. ↑ 20 mm. Follis

RIC, VII, p. 548, 52. Heraclaea, a. 321-324.

MDD. Inv. 11.134.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

52. AE 1.96 gr. 20 mm.

RIC VII, p. 548, 52. Heraclaea, a. 321-324.

MDD. Inv. 11.126.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Licinius II

53. AE 2.45 gr. 19 mm.

RIC VII, p. 548.54. Heraclaea a. 321-324.

MDD. Inv. 10.656.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Constantinus I

54. AE. 3.90 gr. ↑ 20.5 mm.

RIC VI, p. 594, 105 e. Cyzic, a. 312-313.

MDD. Inv. 39.671.

Desc. Mihaela Mănușu-Adameșteanu. Cetatea de Vest. așezarea civilă, 1978.

55. AE. 2.43 gr. 18 mm.

RIC VII, p. 510, 96. Thessalonica, a. 320. MDD. Inv. 10.657.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

56. AE 1.32 gr. ↑ 18 mm.
LRBC I, 1117 Nicomedia a. 330-335.
MDD, Inv. 10.658.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

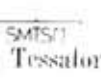
Helena

57. AE 2.14 gr. ↓ 18 mm.
LRBC I, 893. Heraclaea, a. 324-330.
MDD, Inv. 11.125.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Urbs Roma

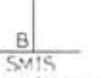
58. AE 2.45 gr. ↓ 17 mm.
LRBC I, 1231. Cyzic, a. 330-335.
MDD, Inv. 11.036.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Constantinus Caesar

59. AE 1.92 gr. ↙ 19 mm.
LRBC I, 837, 837 a sau 842. Thessalonica,
a. 330-335.
MDD, Inv. 11.130.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Constantinus II
(337-361)

60. AE 1.09 gr. ↓ 14 mm.
LRBC I, tip GLORIA EXERCITUS, I st.,
a. 335-341.
MDD, Inv. 10.660.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

61. AE 1.73 gr. ↓ 17 mm.
LRBC II, 1683. Thessalonica, a. 351-354.
MDD, Inv. 10.659.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Valens
(364-378)

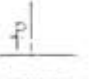
62. AE 2.44 gr. ↑ 18 mm.
LRBC II, 1922 sau 1935. Heraclaea, a.
364-365 sau 366-367.

MDD, Inv. 11.137.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

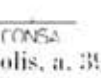
Gratianus
(367-383)

63. AE 1.46 gr. ↗ 17 mm.
LRBC II, lipsă această officină. Siscia a.
367-378.
MDD, Inv. 10.661.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Theodosius I
(379-395)

64. AE 0.64 gr. ↑ 12 mm.
LRBC II, tip SALVS REI-PUBLICAE
a. 383-392.
MDD, Inv. 11.143.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Arcadius
(395-408)

65. AE 1.76 gr. ↑ 17 mm.
LRBC II, 2205. Constantinopolis, a. 395-
408.
MDD, Inv. 11.127.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

66. AE 2.10 gr. ↓ 16 mm.
LRBC II, tip VIRTVS-EXERCITI, a.
395-408.
MDD, Inv. 11.133.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Honorius
(395-423)

67. AE 1.20 gr. ↑ 12 mm.
LRBC II, tip GLORIA-ROMA-NORVM
(21), a. 400-402.
MDD, Inv. 39.672.
Desc. Opaiț Andrei, 1977. Cetatea de
Est, zona canalului.

Arcadius sau Honorius

68. AE 1.56 gr. ↑ 15 mm.
LRBC II, tip VIRTVS-EXERCITI, a.
395-408.
MDD, Inv. 11.144.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Theodosius II
(408-450)

69. AE 1.58 gr. ↓ 13 mm.
LRBC II, tip GLORIA-ROMA-NORVM
(22), a. 408-423.
MDD, Inv. 11.131.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

70. AE 1.13 gr. 14 mm.
LRBC II, 2604. Cyzic, a. 425-450.
MDD, Inv. 11.039.

Cetatea de Est, așezarea civilă.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
71. AE 1.10 gr. ↑ 9 mm.
LRBC II, tip Cruce în comună, a. 425-
450.

Peuce, 4, 1973, p. 101, 4. Primii editori
au atribuit-o atelierului de la Constanti-
nopol, dar în exergă nu se vede nimic.
Cetatea de Vest, așezarea civilă.
MDD, Inv. 11.140.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

MONEDDE BIZANTINE SEC. VI-VII
Justinus I
(518-527)

72. AE 2.14 gr. ↓ 12 mm.
MIB I, 77 sau 78. Pentanumion, Cher-
sones, a. 522-527.
MDD, Inv. 10.622.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Justinianus I
(527-565)

73. K: TES; XXX/411
AE 5.01 gr. ↓ 21.5 mm.
MIB I, p. 126, 180. Thessalonica, a. 563-
564.
MDD, Inv. 11.042.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

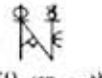
74. I: XX/X4
AE 3.80 gr. ↗ 20 mm.
MIB I, 229 a. Roma, a. 561-562.

Justinus II

75. K: TES; XI/11
AE 5.35 gr. ↓ 23 / 17 mm

DOC I, p. 225, 85 Thessalonica, a. 577-
578.

Peuce, 4, 1973, p. 101, 6.
MDD, Inv. 11.033.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

76.

AE 1.60 gr. ← 20 × 12 mm.
MIB II, 65 b. Antiochia, a. 569-570.
DOC 185, BNP, 59.
MDD, Inv. 11.132.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

MONEDDE BIZANTINE SEC. X-XIII
Follis anonim Thompson cl. A₂
(Vasile II - Constantin VIII)
(976-1028)

77. AE 9.58 gr. ↓ 28 mm.
Bellinger, 39.
MDD, Inv. 11.039.
Cetatea de Vest.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
78. AE 13.56 gr. ↓ 33 mm.
Av. Rv.
MDD, Inv. 11.122.

Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

FOLLIS ANONIM THOMPSON, CL. B
Roman al III-lea
(1028-1034)

79. AE 9.02 gr. ↓ 31 mm.

Surfrapată peste A². Av./Av.
MDD, Inv. 11.034.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
80. AE 8.57 gr. ↓ 31 mm.
Nimb ea și la nr. 41.
Surfrapată peste A². Av./Av.
Peuce, 4, 1973, p. 102, 8.
MDD, Inv. 11.035.
Cetatea de Vest.

Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1975.
81. AE 4.22 gr. ↓ 28 × 25.5 mm.
Nimb ea la nr. 41.
MDD, Inv. 11.040.

Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
FOLLIS ANONIM THOMPSON CL. C
(Mihail al IV-lea)
(1034-1041)

82. AE 9,46 gr. ↓ 30 mm.
Peuce, 4, 1973, p. 102, 9.
MDD, Inv. 11.123.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
83. AE 9,40 gr. ↓ 27 mm.
MDD, Inv. 12.111.
Cetatea de Est, așezarea civilă, 1977.
Don. Leonov Pavel, 1977.
84. AE 5,17 gr. ↓ 26 mm.
MDD, Inv. 11.128.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Roman al IV-lea
(1067-1071)

85. AE 3,44 gr. ↓ 24 mm.
Wroth, II p. 527, tip 2, pl. LXII.
Surfrapat peste Constantin al X-lea, Morrisson, II, p. 645-646, Cp. Av/Av.
MDD, Inv. 1124.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
86. AE 4,68 gr. ↓ 26 mm.
Wroth, II, p. 527, tip 2, pl. LXII.
MDD, Inv. 11.129.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Alexios I
1081-1118

87. Bill. 2,95 gr. ↓ 26,5 mm.
Hendy, p. 86, pl. 7, 2 + Constantinopol, em. 3, a. 1092/93-1118.
MDD, Inv. 11.156.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Ioan al II-lea
(1118-1143)

88. Bill. 2,01 gr. ↓ 28 mm.
Hendy, p. 105, pl. 10, 11; 11, 1-2; Constantinopol, em. 2, var. B.

MDD, Inv. 11.155.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
Manuel I
(1143-1180)

89. Bill. 1,26 ↓ 18 mm.
Hendy, p. 118-119, pl. 44,6 Constantinopol, em. 4, var.?, „clipped coins”.
MDD, Inv. 11.162.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Imitații „bulgare”

90. Bill. 1,65 gr. ↓ 20 mm.
Hendy, p. 218, pl. 24, 15 și 25, 1-5, tip C.
D.M. Metcalf, *NChr.*, Nov, 1973, p. 418-421, Imp. bizantin, 1170-1204.
MDD, Inv. 11.157.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

IMITAȚII LATINE CU MODUL MARE

Constantinopol

91. Bill. 0,96 gr. ↓ 18 × 17 mm.
Hendy, p. 192, pl. 25, 14-15, tip D.
D.M. Metcalf, *NChr.*, 13, 1973, p. 148-160, Ioan Asan al II-lea.
Tăiată heptagonal (1/2).
MDD, Inv. 11.151.
Cetatea de Vest.
Don. C.C. și Oct. Bounegru, 1974.
92. Bill. 0,87 gr. ↓ 15 × 11,5 mm.
Hendy, p. 194, pl. 26, 14-15, Tip. N.
D. M. Metcalf, *NChr.*, 13, 1973, p. 148-160, Ioan Asan al II-lea.
Tăiată pentagonal (1/4).
MDD, Inv. 11.149.

Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
93. Bill. 0,72 gr. ↓ 15 × 13 mm.
Hendy, tip. N.
Tăiată hexagonal (1/4).
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
94. Bill. 0,50 gr. ↓ 13 × 12 mm.
Hendy, tip. N.
Tăiată heptagonal (1/4).
MDD, Inv. 11.154.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

95. Bill. 3,20 gr. ↓ 27 mm.
Hendy, p. 195, pl. 27, 1-2, Tip. O.
D. M. Metcalf, *NChr.*, 13, 1973, p. 148-160, Ioan Asan II.
MDD, Inv. 11.163.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
96. Bill. 1,12 gr. ↓ 20 × 17 mm.
Hendy, p. 195, pl. , tip. P.
D. M. Metcalf, *NChr.*, 13, 1973, p. 148-160, Ioan Asan II.
Tăiată hexagonal (1/1).
Inv. MDD.
97. Bill. 0,27 gr. ↓ 9 × 7 mm.
Hendy, p. 196, pl. 27, 10, 11, tip T.
D. M. Metcalf, *NChr.*, 13, 1973, p. 148-160, Ioan Asan II.
Tăiată rectangular (1/8 sau 1/16).
MDD, Inv. 17.722.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.

IMITAȚII „LATINE” TIP. D-U
NEPREȚIZATE

98. Bill. 0,56 gr. ↓ 13 × 12 mm.
Tăiată heptagonal.
MDD, Inv. 11.147.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
99. Bill. 0,23 gr. ↓ 12 × 11 mm.
Tăiată romboidal.
MDD, Inv. 17.822/2.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
100. Bill. 0,18 gr. ↓ 6 × 6 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/3.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
101. Bill. 0,17 gr. ↓ ; 7 × 5 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/4.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
102. Bill. 0,16 gr. ↓ 9 × 4 mm.
Tăiată triunghiular.
MDD, Inv. 17.822/5.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.

103. Bill. 0,13 gr. ↓ 5 × 4 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/6.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
104. Bill. 0,12 gr. ↓ 5 × 5 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/7.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
105. Bill. 0,12 gr. ↓ 5 × 3 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/8.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
106. Bill. 0,10 gr. ↓ 5 × 4 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/9.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
107. Bill. 0,09 gr. ↓ 4 × 4 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/10.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
108. Bill. 0,09 ↓ 4 × 3 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/11.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
109. Bill. 0,09 gr. ↓ 5 × 3 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/12.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
110. Bill. 0,08 gr. ↓ 5 × 4 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/13.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
111. Bill. 0,07 gr. ↓ 3 × 3 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/14.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.
112. Bill. 0,03 gr. ↓ 3 × 2,5 mm.
Tăiată rectangular.
MDD, Inv. 17.822/15.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.

IMITAȚII LATINE CU MODUL MIC

113. Bill. 1,75 gr. ↓ 15×15 mm.
Hendy, p. 198, pl. 29, 1-3, Tip A.
E. Oberlander-Târnoaveanu, Peuce, 8, 1977.
p. 123-127. Asenizii.
Flan gros, tăiat pentagonal.
MDD. Inv. 11.146.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
114. Bill. 1,61 gr. ↓ 20×15,5 mm.
Hendy, tip A.
MDD. Inv. 39.604.
Cetatea de Vest, 1977.
115. Bill. 1,21 gr. ↓ 18×17 mm.
Hendy, tip A.
Flan gros, tăiat romboidal.
MDD. Inv. 11.153.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru.
116. Bill. 1,12 gr. ↓ 15×12 mm.
Hendy, tip A.
Flan gros, tăiat.
MDD. Inv. 39.602.
Cetatea de Vest, 1977.
117. Bill. 1,00 gr. ↓ 22×18 mm.
Hendy, tip A.
MDD. Inv. 11.158.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
118. Bill. 0,98 gr. ↓ 18×15 mm.
Hendy, tip A.
MDD. Inv. 11.159.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru
119. Bill. 0,70 gr. ↓ 17,5×16,5 mm.
Hendy, tip A.
MDD. Inv. 11.148.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
120. Bill. 1,32 gr. ↓ 15×14 mm.
Hendy, p. 199, pl. 29, 16-18, Tip F.
Flan gros, tăiat romboidal.
MDD. Inv. 11.152.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru.
121. Bill. 2,07 gr. ↓ 22×19 mm.
Hendy, p. 199, pl. 29, 19-20, Tip G.
Aplatizată.
MDD. Inv. 11.161.

- Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.
122. Bill. 1,23 gr. ↓ 15,5 mm.
Hendy, tip G.
Flan gros.
MDD. Inv. 39.603.
Cetatea de Vest, 1977.

IMPERIUL DE LA THESSALONICA

Manuel Comnen Ducas
(1230-1237)

123. Bill. 132 gr. ↓ 16×14 mm.
Hendy, p. 276, pl. 45, 8, Thessalonica,
tip D.
Tăiată pentagonal.
MDD. Inv. 11.145.
Cetatea de Vest.
Don. C. Chiriac și Oct. Bounegru, 1974.

Theodor Comnen Ducas (?)

124. Bill. 0,17 gr. ↓ 8×6,5 mm.
Tăiată pentagonal.
MDD. Inv. 17.822/16.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.

Manuel Comnen Ducas (?)

125. Bill. 0,17 mm 6×5 mm.
Hendy, p. 276, pl. 39, 4-5, tip B
Tăiată romboidal.
MDD. Inv. 17.822/17.
Cetatea de Vest.
Don. David Marian.

MUZEUL DELTEI DUNĂRII. COLECȚIA DAVID MARIAN

MONEDE GRECEȘTI

Tomis

126. OR. 2,76 gr. ↓ 17 mm. E. Oberlander-Târnoaveanu, Pontica, 11, 1978, p. 80, 39
Regling, 2513, perioada anterioară Antoninilor.
MDD. Inv. 39.673.
Cetatea de Vest.

MONEDE ROMANE

Titus

(79-81)

127. OR 8,18 gr. ↓ 25 mm. Dupondius.
RIC II, p. 143, 211. Roma a. 80-81.
MDD. Inv. 39.674.
Cetatea de Vest.

Diocletianus

(284-305)

128. AE 2,08 gr. ↑ 19 mm. Frațiune de
follis $\frac{HA}{-}$
RIC VI, p. 531, 13. Heraclea, a. 295-296.
MDD. Inv. 39.675.
Cetatea de Est.

Licinius I

(308-324)

129. AE 3,10 gr. ↑ 20 mm. Follis $\frac{\Gamma}{SMHT}$
RIC VII, p. 541, 74. Heraclea; a. 313.
MDD. Inv. 39.676.
Cetatea de Vest.

Constantinus I

(307-337)

130. AE 3,00 gr. ↓ 18 mm. Follis $\frac{AS}{-}$
RIC VII, p. 431, 54. Siscia, a. 318.
MDD. Inv. 39.679.
Cetatea de Vest.

131. AE 2,90 gr. ↓ 19 mm. $\frac{RS}{S}$
RIC VII, p. 431, 54. Siscia, a. 318.
MDD. Inv. 39.760.
Cetatea de Vest.

132. AE. 2,30 gr. ↓ 17 mm $\frac{ES}{S}$
RIC VII, p. 431, 54 Siscia, a. 318.
MDD. Inv. 39.678.
Cetatea de Vest.

133. AE 1,60 gr. ↓ 16,5 mm $\frac{AS}{S}$
RIC VII, p. 431, 54 Siscia, a. 318.
MDD. Inv. 39.677.
Cetatea de Vest.

134. AE 2,90 gr. ↓ 20 mm $\frac{PT}{-}$
RIC VII, p. 379, 140 Ticinum, a. 320-321.
MDD. Inv. 39.682.
Cetatea de Vest.

135. AE 2,16 gr. ↑ 19 mm.
RIC VII, tip DN CONSTANTINVS MAX
AVG/VOT/XX/. a. 320-321.
MDD. Inv. 39.681.
Cetatea de Vest.

136. AE 1,66 gr. ↑ 20 mm $\frac{SMKA}{-}$
RIC VII, p. 647, 24 Cyzic, a. 324-325.
MDD. Inv. 39.626.
Cetatea de Vest.

Urbs Roma

137. AE 2,50 gr ↓ 18 mm $\frac{SMKS}{-}$
LRBC I, 1218 Cyzic, a. 330-335.
MDD. Inv. 39.683.
Cetatea de Vest.

138. AE 2,42 gr ↓ 18 mm $\frac{SMTSC}{-}$
LRBC I, 838 Thessalonica, a. 330-335.
MDD. Inv. 10.945.
Cetatea de Vest.

Constantinopolis

139. AE 1,76 gr → 18 mm $\frac{CONSA}{-}$
LRBC I, 1009 Constantinopolis, a. 330-335.
MDD. Inv. 39.684.
Cetatea de Vest.

Crispus

140. AE 2,24 gr. ↓ 19 mm $\frac{AS}{S}$
RIC VII, p. 429, 39, Siscia, a. 317.
MDD. Inv. 39.685.
Cetatea de Vest.

Delmatius

141. AE 1,70 gr. ↑ 16,5 mm $\frac{SMTSA}{-}$
LRBC I, 850. Thessalonica, a. 335-337.
MDD. Inv. 39.704.
Cetatea de Vest.

Constantius II
(337-361)

142. AE 2,56 gr. ↑ 20 mm $\frac{|}{\text{SMNA}}$
LRBC I, 1080. Nicomedia, a. 324-330.
MDD. Inv. 39.687.
Cetatea de Vest.

143. AE 2,20 gr. ↑ 18 mm $\frac{|}{\text{SMKB}}$
LRBC I, 1228. Cyzie, a. 330-335.
MDD. Inv. 39.688.
Cetatea de Vest.

144. AE 5,66 gr ↑ 21,5 mm $\frac{A}{\text{BSIS}}$

$\frac{A}{\text{BSIS}}$
LRBC II, 1171. Siscia, a. 350
MDD. Inv. 39.690
Cetatea de Vest.

145. AE 1,91 gr. ↑ 17 mm $\frac{\epsilon}{\text{SMTS}}$
LRBC II, 1681. Thessalonica, a. 351-354.
MDD. Inv. 39.692.
Cetatea de Vest.

146. AE 2,40 gr. ↑ 18 mm $\frac{|}{\text{[SM]TSR?}}$
LRBC II, 1681. Thessalonica, a. 351-354.
MDD. Inv. 39.697.
Cetatea de Vest.

147. AE 1,78 gr. ↑ 17,5 mm $\frac{r}{\text{SMTS}}$
LRBC II, 1681. Thessalonica, a. 351-354.
MDD. Inv. 39.694.
Cetatea de Vest.

148. AE 2,46 gr. ↓ 17 mm $\frac{|}{\text{SMHF}}$
LRBC II, 2309. Heraclea, a. 351-354.
MDD. Inv. 39.693.
Cetatea de Vest.

149. AE 5,76 gr → 19 mm $\frac{S}{\text{CONSA}}$
LRBC II, 2037. Constantinopolis, a. 351-354.
MDD. Inv. 39.695.
Cetatea de Vest.

150. AE 2,94 gr. ↑ 18 mm SMNA
LRBC II, 2300. Nicomedia, a. 351-354.
MDD. Inv. 39.698.
Cetatea de Vest.

151. AE 1,16 gr. ↑ 14 mm
LRBC I, tip VOT/XX/MVLT/XXX/
a. 341-346.
MDD. Inv. 39.689.
Cetatea de Vest.

152. AE 1,16 gr. ↓ 19 mm.
LRBC II, tip FEL TEMP REPARATIO,
a. 346-361.
MDD. Inv. 39.699.
Cetatea de Vest.

153. AE 1,78 gr ↓ 16 mm.
LRBC II, tip FELTEMP-REPARATIO,
a. 355-361.
MDD. Inv. 39.696.
Cetatea de Vest.

154. AE 1,66 gr ↑ 16 mm.
La fel ca mai sus.
MDD. Inv. 39.691.
Cetatea de Vest.

155. AE 1,52 gr. ↑ 16 mm.
La fel ca mai sus.
MDD. Inv. 39.700.
Cetatea de Vest.

Constans
(337-350)

156. AE 1,90 gr. ↑ 16 mm $\frac{|}{\text{SMTSA}}$
LRBC I, 848 Thessalonica, a. 335-337.
MDD. Inv. 39.701.
Cetatea de Vest.

157. AE 2,10 gr. ↓ 16 mm $\frac{|}{\text{SMNA}}$
LRBC I, 1144. Nicomedia, a. 335-337.
MDD. Inv. 39.702.
Cetatea de Vest.

158. AE 1,50 gr. ↓ 16 mm $\frac{|}{\text{SMNF}}$
LRBC I, 1150 Nicomedia, a. 341-346.
MDD. Inv. 39.703.
Cetatea de Vest.

Julianus Caesar
(355-361)

159. AE 1,76 gr. ↑ 16,5 mm $\frac{M}{\text{SMNA}}$
LRBC II, 2314 Nicomedia, a. 355-361.
MDD. Inv. 39.706.
Cetatea de Vest.

160. AE 2,10 gr. 16 mm $\frac{S}{\text{SMKC}}$
LRBC II, 2507. Cyzie, a. 355-361.
Inv. 39.705.

Valens
(364-378)

161. AE 2,90 gr. ↓ 19 mm $\frac{|}{\text{TESA}}$
LRBC II, 1707 Thessalonica, a. 364-367.
MDD. Inv. 39.709.
Cetatea de Vest.

162. AE 2,00 gr ↓ 17 mm $\frac{|}{\text{SMHA}}$
LRBC II, 1920 sau 1933. Heraclea
a. 364-367.
MDD. Inv. 39.711.
Cetatea de Vest.

163. AE 1,64 gr. ↑ 16 mm $\frac{|}{\text{CONSA}}$
LRBC II, 2075 Constantinopolis, a. 364-365.
MDD. Inv. 39.712.
Cetatea de Vest.

164. AE 1,70 gr ↑ 18 mm $\frac{*}{\text{CONS}}$
LRBC II, 2089 Constantinopolis, a. 366-367.
MDD. Inv. 39.710.
Cetatea de Vest.

165. AE, 2,74 gr. ↑ 17 mm $\frac{|}{\text{SMNA}}$
LRBC II, 2329 Nicomedia, a. 364-365.
MDD. Inv. 39.707.
Cetatea de Vest.

166. AE 2,20 gr. ↓ 15 mm.
LRBC II, tip GLORIA RO-MANORVM
(8), a. 364-378.
MDD. Inv. 39.708.
Cetatea de Vest.

Valentinianus I
(364-383)

167. AE 1,84 gr. ↑ 17 mm.
LRBC II, tip SECVRITAS-REIPVBLI-
CAE, a. 364-375.
MDD. Inv. 39.713.
Cetatea de Vest.

Valentinianus al II-lea
(383-392)

168. AE 0,66 gr ↓ 13 mm $\frac{|}{\text{ASIS}}$
LRBC II, 1563. Siscia a. 383-392.
MDD. Inv. 39.714.
Cetatea de Vest.

Arcadius
(395-408)

169. AE 1,76 gr. ↓ 17 mm $\frac{|}{\text{CONSA}}$
LRBC II, 2205 Constantinopolis, 395-408.
MDD. Inv. 39.715.
Cetatea de Vest.

Horarius
(395-423)

170. AE 2,00 gr. ↓ 17 mm $\frac{|}{\text{CONSAI}}$
LRBC II, 2206 Constantinopolis, a. 395-408.
MDD. Inv. 39.716.
Cetatea de Vest.

Theodosius II sau Valentinianus III
171. AE 0,62 gr. 10 mm.
LRBC II, tip Cruce în eumună, a. 425-450.

Leon I
(457-474)

172. AE 0,96 gr. 11 mm.
LRBC II. 2272-75. Constantinopolis,
a. 457-474.
MDD Inv. 39.720.
Cetatea de Vest.
173. AE 0,45 gr; 9 mm.
LRBC II. 2813? Antiochia a. 457-474.
MDD Inv. 39.719.
Cetatea de Vest.
174. AE 1,06 gr ↑ 11 mm.
LRBC II. tip leu ghemuit în emnă,
sus ↓, a. 457-474.
MDD. Inv. 39.721.
Cetatea de Vest.

NEIDENTIFICATE

175. Romană imperială, sfârșitul secolului IV, secolul V e.n.
AE. 1,00 gr. 12 mm.
MDD. Inv. 39.717.
Cetatea de Vest.

MONEDE BIZANTINE SEC. VI-VII
Justinianus I
(527-565)

176. I: CON: XX/12.
AE 2,68 gr ↓ 17 mm.
MIB I. 992 Constantinopolis, a. 547-548?
DOC. 82
MDD. Inv. 39.722.
Cetatea de Vest.

Mauricius
(582-602)

177. K: ζ ; X?
AE 1,97 gr ↓ 21 mm.
MIB II. 99c. Antiochia, a. 591/592?
MDD Inv. 39.723.
Cetatea de Vest.

MONEDE BIZANTINE SECOLELE XI-XIII
FOLLIS ANONIM, THOMPSON, CL.A2
(Vasile II - Constantin VII)

178. AE 7,60 gr. ↓ 26,5 mm
Bellinger. 24.
MDD Inv. 39.724.
Cetatea de Vest.
FOLLIS ANONIM, THOMPSON, CL.C
(Mihail al IV-lea)

179. AE 8,28 ↓ 28 mm.
Flan tăiat.
MDD. Inv. 39.725.
Cetatea de Vest.
180. AE 5,38 gr. ↓ 28 mm.
Flan tăiat.
MDD. Inv. 39.726.
Cetatea de Vest.

Constantin al X-lea
(1059-1067)

181. AE 8,10 gr ↓ 30 mm.
DOC III. 1. 823. Constantinopol.
MDD Inv. 39.727.
Cetatea de Vest.
182. AE 7,20 gr. 26,5 mm.
DOC III. 1. 815 Constantinopol.
Flan tăiat cu dalta.
Cetatea de Vest.

Mihail al VII-lea
(1071-1078)

183. AE 4,00 gr. ↓ 24 mm.
Wroth. p.
MDD. Inv. 39.729.
Cetatea de Vest.

Ioan al II-lea
(1118-1143)

184. Bill. 3,04 gr. ↓ 29 mm.
Hendy. p. 105 pl. 10 11, și 11. 1-2
Constantinopolis, em. 2. var. B.
MDD Inv. 39.730.
Cetatea de Vest.

IMITAȚII LATINE CU MODUL MARE
Constantinopol

185. Bill. 1,24 gr. 22×17 mm.
Hendy. p. 196, pl. 27. 6-7. Tip R
D.M. Metcalf, *NChr.* 13, 1973, p. 148-160. Ioan Asan al II-lea.
Tăiată rectangular (1/2).
MDD. Inv. 39.731.
Cetatea de Vest.

IMITAȚII TIP D-U NEIDENTIFICATE

186. Bill. 0,25 gr. ↓ 9×8 mm.
Tăiată triunghiular.
MDD. Inv. 39.732/1.
Cetatea de Vest.

187. Bill. 0,19 mm; ↓ 5×5 mm.
Tăiată trapezoidal.
MDD. Inv. 39.732/2.
188. Bill. 0,19 gr; ↓ 9×3 mm.
Tăiată rectangular.
MDD. Inv. 39.732/3.
Cetatea de Vest.
189. Bill. 0,19 gr. ↓ 5×3 mm.
Tăiată trapezoidal.
MDD. Inv. 39.732/4.
Cetatea de Vest.
190. Bill. 0,17 gr; ↓ 5×2 mm.
Tăiată dreptunghiular.
MDD. Inv. 39.732/5.
Cetatea de Vest.
191. Bill. 0,15 gr; 4×2 mm.
Tăiată dreptunghiular.
MDD. Inv. 39.732/6.
Cetatea de Vest.
192. Bill. 0,15 gr; 5×4 mm.
Tăiată dreptunghiular.
MDD. Inv. 39.732/7.
Cetatea de Vest.
193. Bill. 0,13 gr; 7×5 mm.
Tăiată trapezoidal.
MDD. Inv. 39.732/8.
Cetatea de Vest.
194. Bill. 0,12 gr; 5×3 mm.
Tăiată dreptunghiular.
MDD. Inv. 39.732/9.
Cetatea de Vest.
195. Bill. 0,11 gr; 4×2 mm.
Tăiată dreptunghiular.
MDD. Inv. 39.732/10.
Cetatea de Vest.
196. Bill. 0,10 gr; 7×2 mm.
Tăiată triunghiular.
MDD. Inv. 39.732/11.
Cetatea de Vest.
197. Bill. 0,09; 6×4 mm.
Tăiată dreptunghiular.
MDD. Inv. 39.733/12.
Cetatea de Vest.
198. Bill. 0,08 gr; 6×4 mm.
Tăiată dreptunghiular.
MDD. Inv. 39.733/13.
Cetatea de Vest.
199. Bill. 0,08 gr; 4×4 mm.
Tăiată romboidal.
MDD. Inv. 39.732/14.

- Cetatea de Vest.
200. Bill. 0,07 g; 4×4 mm.
Tăiată rectangular.
MDD. Inv. 39.752/15.
Cetatea de Vest.
201. Bill. 0,07 g; 6×4 mm.
Tăiată romboidal.
MDD. Inv. 39.732/16.
Cetatea de Vest.
202. Bill. 0,07 g; 5×5 mm.
Tăiată dreptunghiular.
MDD. Inv. 39.732/17.
Cetatea de Vest.
IMPERIUL DE LA THESSALONICA
Ioan Comnen Ducas
(1237-1244)
203. Bill. 3,60 g ↓ 28 mm.
Hendy. p. 279-280. Pl. 40, 2. Thessalonica. Ser. I. Tip. B.
MDD. Inv. 39.733.
Cetatea de Vest.

COLECȚIA DAN GEORGESCU
MONEDE COLONIALE GRECEȘTI
Marcianopolis-Elagabal
(218-222)

204. AE 3,43 g 17 mm.
Rv. aproape ilizabil.
Troesmis Est-Așezarea civilă.
MONEDE IMPERIALE ROMANE

Tiberius I
(14-37)

205. AE 6,49; 27 mm.
Tip: PROVIDENT?
Troesmis Est-Așezarea civilă.
Aurelianus
(270-275)

206. AE 1,86 g ↓ 21 mm. XXI
Tip: IOVICONSERVATORI.
Troesmis Est-Așezarea civilă.
Licinius I
(306-324)

207. AE 2,87 g ↓ 20 mm. X
MVA
RIC. VII. p. 645, 15. Cyzic, a. 321-324.
Cetatea de Vest.

Licinius II

208. AE 2,73 g ↑ 20 mm.
RIC, VII, p. 548, 54. Heraclea, a. 321-324.
Cetatea de Vest.

Constantinus I
(306-337)

209. AE 1,94 g ↑ 21 mm.
RIC, VI, tip IOVICONSERVATORIAV-GGNN, a. 312-313.
Cetatea de Vest.

210. AE 2,80 g ↑ 18 mm.
RIC, VII, p. 603, 23. Nicomedia, a. 317-320.
Cetatea de Vest.

211. AE 1,25 g ↓ 15,5 mm.
LRBC, I, 1125. Nicomedia, a. 335-337.
Troesmis Est-Așezarea civilă.

212. AE 1,43 g ↑ 14 mm.
LRBC, I, 1041. Constantinopolis, a. 337-341.
Troesmis Est-Așezarea civilă.

Constantinus II

213. AE 2,15 g ↑ 17 mm.
LRBC, I, 1018. Constantinopolis, a. 330-335.
Cetatea de Vest.

Constantius II

214. AE 2,26 g ↑ 17 mm.
LRBC, I, 1241. Cyzic, a. 330-335.
Troesmis Vest-Așezarea civilă.

215. AE 1,01 g ↑ 17 mm.
LRBC, II, tip FELTEMPREPARATIO

(FH), a. 348-361.
Cetatea de Vest.

Constantius Gallus
(351-354)

216. AE 1,16 g ↑ 14 mm.
LRBC, II, tip FELTEMPREPARATIO (FH), a. 351-355.
Cetatea de Vest.

Jovianus
(363-364)

217. AE 1,29 g; 13 mm.
LRBC, II, tip VOT/V/MVLT/X/a. 363-364.

Theodosius I
(379-395)

218. AE 0,18 g ↑ 13 mm.
LRBC, II, tip SALVSREL-PVBLICAE, a. 383-392.
Troesmis Est-Așezarea civilă.

Arcadius
(395-408)

219. AE 2,07 g ↓ 16 mm.
LRBC, II, 2205. Constantinopolis, a. 395-408.
Cetatea de Vest.

220. AE 2,11 g ↑ 16 mm.
LRBC, II, 2436. Nicomedia, a. 395-408.
Cetatea de Vest.

221. AE 0,52 g; 13 mm.
Fragmentară.
Cetatea de Vest.

Honorius
(395-423)

222. AE 0,95 g 15 mm.
LRBC, II, 2587. Cyzic, a. 400-402.
Cetatea de Vest.

Theodosius II
(408-450)

223. AE 0,60 g; 11 mm.
LRBC, II, tip Cruce în comună., a. 425-450.
Troesmis Est-Așezarea civilă.

Theodosius II sau Valentinianus III
224. AE 1,09 g; 10 mm.
LRBC, II, tip Cruce în comună, a. 425-450.
Cetatea de Vest.

225. AE 0,51 g; 10 mm.
La fel.
Troesmis Est-Așezarea civilă.
Valentinianus III
(425-455)

226. AE 1,13 g 15 mm.
LRBC, II, 2460. Nicomedia, a. 425-450.
Troesmis Est-Așezarea civilă.

Marcianus
(450-457)

227. AE 0,55 g; 9 mm.
LRBC, II, monograma nr. 1. Constantinopolis, a. 450-457.
Troesmis Est-Așezarea civilă.

228. AE 0,83 g; 10 mm
LRBC, II, monograma nr. 8 sau 9.
Troesmis Est-Așezarea civilă.

Leon I
(457-474)

229. AE 0,79 g; 7,5 mm.
LRBC, II, monograma nr. 1.
Troesmis Est-Așezarea civilă.

Zenon
(474-491)

230. AE 1,05 g; 8 mm.
LRBC, II, 2279. Constantinopolis, a. 474-491. Monograma nr. 1.
Troesmis Est-Așezarea civilă.

231. AE 0,62 g; 9 mm.
La fel ca mai sus.

IMITAȚII DE PLUMB ALE MONEDEI
DIN SECOLUL V E.N.
— tip Izvoarele (Pirjonia)

232. Pb. 0,61 g; 8 mm.
V. Culică. Pontica, 5,1971, p.
Cetatea de Vest.
233. Pb. 0,41 g; 9 mm.
Troesmis Est-Așezarea civilă.

MONEDE BIZANTINE
Justinianus I
(527-565)

234. M: KYZ; B: X/X = 547-548.
AE 18,40 g ↓ 36 mm.
MIB, I. Constantinopolis, a. 547-548.
Cetatea de Vest.

235. AISP/T ⊕ S
AE 5,81 g ↓ 19 × 17 mm.
MIG, I, 169 f sau g. Thessalonica, a. 547-552.
Cetatea de Vest.

236. I: CON; X/Ϸ/X? - 553-554?
AE 4,23 g ↓ 16 mm.
MIB, I. Constantinopolis, a. 553-554.
Cetatea de Vest.

Constantin X și Eudochia
(1059-1067)

237. AE 9,90 g ↓ 28 mm.
DOC, III, 1, 825. Constantinopolis.
Cetatea de Vest.

IMITAȚII LATINE CU MODUL MARE
Constantinopol

238. Bill. 0,29 g; 9,5 × 7 mm.
Hendy, tip. N. Pentru o altă atribuire
cf. D.M. Metcalf, *NCh*, 13, 1973.
Tăiată rectangular.1/8.
Cetatea de Vest.

IMITAȚII LATINE CU MODUL MIC

239. Bill. 0,33 g; 16 × 11.
Hendy, tip A.
Fragmentară.
Cetatea de Vest.

IMPERIUL DE LA THESSALONICA
Manuel Comnen Ducas
(1230-1237)

240. Bill. 0,47 g; 15,5 mm.

Tăiată 1/4.

Hendy, tip B sau E.

Cetatea de Vest.

IMITAȚII LATINE CU MODUL MARE.
CONSTANTINOPOL, TIP D-U SAU
IMPERIUL DE LA THESSALONICA
NEIDENTIFICABILE

241.—300. 59 fragmente tăiate 1/8 sau
1/16 din monede întregi, majoritatea mar-
gini ale flanurilor fără imagine sau cu
imagini insuficient de clare pentru a
putea fi identificate.

Cetatea de Vest.

COLECȚIA AUREL BOERU
MONEDE IMPERIALE ROMANE

Carinus
(283—285)

301. AE 3,68 g ↓ 21,5 mm.

RIC, V, p. 175, 295. Ticinum.

Cetatea de Est.

Maximianus Herculius
(286—305)

302. AE 2,97 g ↑ 19 mm.

RIC, VI, p. 531, 14. Heraclea, a. 295—
296.

Cetatea de Est.

Constantius II

303. AE 2,64 g ↓ 15 mm.

LRBC, II, 2504. Cyzic, a. 355—361.

Cetatea de Est.

Constantius Gallus
(351—354)

304. AE 2,99 g ↓ 17 mm.

LRBC, II, 1901. Heraclea, a. 351—354.

Cetatea de Est.

Honorius
(395—423)

305. AE 2,09 g ↓ 17 mm.

LRBC, II, 2206. Constantinopolis, a.
395—408.

Cetatea de Est.

MONEDE BIZANTINE SECOLELE
VI—VII

Justinianus I

306. I; CON; X/41 = 542—543.

AE 4,74 g ↓ 21 mm.

MIB, I, 99. Constantinopolis, a. 542—
543.

Cetatea de Est.

Justinus II

307. K; TCS; XI = 575—576.

AE 6,46 g ↓ 22 mm.

MIB, II, 70e. Thessalonica, a. 575—576.

Cetatea de Est.

COLECȚIE PARTICULARĂ — TULCEA

Nero

(54—69)

308. AE 2,25 gr. ↓ 18 mm.

Denar subaerat

Vespasianus
(69—79)

309. AE 7,25 gr ↓ 27 mm As.

Rv. Ilizibil.

Faustina Junior

310. AE 6,75 gr ↓ 24,5 mm. As.

Tip AETERNITASAVG/S-C

Probus
(276—282)

311. AE 2,20 gr. ↓ 22 mm.

Tip. PAXAVG

Constantinus I Postum

312. AE 1,27 gr. ↓ 14 mm

LRBC I, 957 Heraclea, a. 337—341.
FOLLIS ANONIM. THOMPSON, CL.D
(Constantin al XI-lea 1042—1055)

313. AE 8,70 gr. 35 mm.

1. Cf. B. Mitrea, *Dacia*, N.S., 15, 1971 p. 400, nr. 8 și p. 408, nr. 72; C. Chiriac și Oct. Bounegru, *Peuce*, 4, 1973, p. 101—102 și Oct. Biescu, *Actes XV-e Congres*, t. III, Bucarest, 1976, p. 191—196; Un lot important de monede descoperite la Troesmis se află în colecția Institutului de arheologie inf. Gh. Poenaru Bordea. Citeva monede descoperite la Troesmis se află în colecția Muzeului de istorie din Galați și vor fi publicate de către Aneta Anghel și semnatul acestor rinduri.
2. Mulțumim și pe această cale tov. Dan Georgescu și Aurel Boeru pentru amabilitatea cu care ne-au pus la dispoziție monedele pentru a fi studiate. Mulțumim de asemenea kolegei Mănușu Adameșteanu Mihaela care ne-a informat asupra existenței celei de a doua colecții și ne-a facilitat accesul la material.
3. Muzeul Deltei Dunării își exprimă încă odată mulțumirile sale pentru donația făcută de C. Chiriac și Oct. Bounegru.
4. Un număr de monede fuseseră donate anterior muzeului de către David Marian fapt pentru care îi mulțumim și pe această cale.
5. Asupra rezultatelor cercetărilor arheologice din 1977, cf. infra G. Simion și colaboratorii, *Troesmis 1977*.
6. Pentru topografia așezării de la Troesmis, cf. A. S. Ștefan, *RMF*, 40, 1971, 4, 43—52.
7. R. Vulpe, *DD*, II, p. 96 și idem, *SCIV*, 4, 1953, 3—4, p. 562—568.
8. R. Vulpe, *SCIV*, 4, 1953, 3—4, p. 569—571.
9. Cf. infra A. Opaț.
10. Gh. Poenaru Bordea și V. Barbu, *Dacia*, N.S., 14, 1970, p. 294—295.
11. I. Barnea, *DD*, II, p. 447.
12. *ibidem*, p. 431.
13. Cf. infra, V. H. Baumann, *Observații topografice asupra locuiri de la Troesmis*.
14. B. Mitrea, *Dacia*, N.S., 15, 1971, p. 400, nr. 8.
15. Asupra Troesmis-ului în perioada pre-romană cf. D. M. Pippidi și D. Berciu, *DD* I, p. 132, 298 și 307.
16. R. Vulpe, *DD*, II, p. 46—67.
17. Pentru zona Salsoviei cea mai importantă sursă de cunoaștere a circulației monetare în perioada antică și bizantină o constituie colecția St. Eniceicu, aflată azi la Muzeul de istorie din Galați. Întregul material numismatic va fi publicat de către Aneta Anghel și semnatul acestui articol. Până atunci dăm mai jos o sumară listă a compoziției colecției.

- a) *Monede coloniale grecești* — 25 ex.
- b) *Monede romane imperiale*
 1. *Secolul I* — 11 ex.
 2. *Sec. II* — 23 ex.
 3. *Perioada Severilor* — 3 ex.

4. *Perioada anarhiei militare (235—294)* — 22 ex.
5. *Perioada 294—324* — 30 ex.
6. *Secolele IV—V* — 139 ex. Pentru Tropaeum Traiani cf. R. Ocheșanu, *Descoperirile monedare lucrate care trebuia să apară în vol. editat de I. Barnea și colab., Tropaeum Traiani*. Mulțumim kolegului R. Ocheșanu pentru amabilitatea de a ne fi pus la dispoziție manuscrisul lucrării.
18. C. Culică, *Pontica*, 5, 1971, p. 267—299.
19. B. Mitrea, *Pontica*, 7, 1974, p. 49—72.
20. I. Barnea, *DD*, II, p. 439—445.
21. Asupra circulației monetare și a descoperirilor din Dobrogea, în perioada secolelor VII—X, cf. I. Barnea, *DD*, III, p. 23, de asemenea E. Oberländer Târnoveanu, *SCN*, 7, 1977, p. 163—165.
21. a. Asupra compoziției acestui tezaur cf. I. Barnea, *DD*, III, p. 23.
22. Pentru o rapidă informare asupra istoriei Dobrogei în sec. X—XI, cf. I. Barnea, *DD*, III, p. 71—153. Asupra unor aspecte ale circulației monetare cf. E. Oberländer Târnoveanu, *Dacia*, N.S., 23, 1979, p. 265—273.
23. Cf. I. Barnea, *DD*, III, p. 80, de asemenea vezi infra Gh. Mănușu Adameșteanu, *Noi descoperiri din perioada feudal-timpurie de la Troesmis*, și I. Vasiliu, *Morminte de înhumatie de la Troesmis*.
24. Asupra „monedelor tăiate” la Dunărea de Jos, cf. Oct. Biescu, *Actes XIV-e Congres*, t. III, 1976, p. 191—196, de asemenea E. Oberländer-Târnoveanu, *RESEE*, 1979, sub tipar.
25. M. F. Hendy, *Coinage and Money in Byzantine Empire, 1081—1261*, *Dumbarton Oaks Studies*, 12, 1969, p. 179—181.
26. Vezi tezaurul de la Balș, Oct. Biescu, *loc. cit.* precum și în lista tezaurului publicate la sfârșitul lucrării lui M. F. Hendy.
27. Oct. Biescu, *Actes XIV-e Congres*, t. III, p. 195.
28. E. Oberländer Târnoveanu, *Unele aspecte ale circulației monetare din secolele XII—XIII în zona Gurilor Dunării și problema atribuirii unor emisiuni monetare de tip „imitativ”*, comunicare prezentată la sesiunea științifică din oct. 1978 a Muzeului de istorie Națională și arheologie din Constanța.
29. M. F. Hendy, *Coinage*, p. 212 și sq. de asemenea J. Touratsoglou, *Balk St.*, 14, 1973, p. 160.
30. C. C. Giurescu, *Știri despre populația românească a Dobrogei în hărți medievale și moderne*, Muzeul regional de arheologie Dobrogea, p. 34 și sq.

31. Histria — 11 ex.; Nikopolis proes Istron — 3 ex.; Tomis — 3 ex.; Marcianopolis — 3 ex.
32. La Salsovia orlinea este următoarea — Heraclaea — 10 ex.; Nicomedia — 6 ex.; Cyzic — 5 ex.; Thessalonica — 3 ex.; Siscia — 3 ex.; Antiochia — 1 ex.; Neprecizată — 1 ex.; Pentru nordul Dobrogei, cf. Gh. Poenaru Bordea și V. H. Baumann, *Peuce*, 4, 1973, p. 158.
33. La Salsovia; Constantinopolis — 20 ex.; Cyzic — 18 ex.; Nicomedia — 15 ex.; Heraclaea — 12 ex.; Siscia — 8 ex.; Thessalonica — 7 ex.; Sirmium — 1 ex.; Antiochia — 2 ex.; Aquileia — 1 ex.; Neprecizate — 43. Pentru Tropaeum Traiani cf. R. Oheșeanu, *op. cit.* Situația este asemănătoare la Histria, cf. H. Nubar, *Histria*, III, p. 71. 78. Pentru situația din nordul Dobrogei, vezi: Gh. Poenaru Bordea și V. H. Baumann, *Peuce*, 4, 1973, p. 158.
34. V. Culică, *Pontica*, 5, 1971, p. 271—273.
35. *idem*, p. 267 și sq.
36. R. Oheșeanu, *op. cit.*
37. În colecția MDDT se află două replici

- de plumb ale monedelor din sec. al V-lea, descoperite la Isaceea.
38. În colecția Dan Georgescu se află o replică de plumb, descoperită la Salsovia.
39. Cl. Gh. Poenaru Bordea, *Actes XIVe Congrès*, t. III, p. 203—213.
39. bis. *idem*: Roma prezentă ipotetice cu un exemplar. Pentru Chersones cf. M. Poppea, *BSNR*, 67—69, 1973—1975, p. 120, 8 și E. Oberländer Târnoveanu, *SCN*, 7, 1977.
40. D. M. Metcalf, *Coinage in Balkans 820—1355*, Thessalonica, 1965, p. 41 și sq.
41. C. Morisson, *CBNP*, II, Paris, 1970, passim și A. Bellinger și P. H. Grierson, *Doc*, III, 2, 1971, passim.
42. E. Oberländer Târnoveanu, *Dacia*, 23, 1979, p. 271.
43. M. F. Hendy, *Coinage*, p. 199—215.
44. D. M. Metcalf, *NChr*, 13, 1973, p. 148—160.
45. E. Oberländer Târnoveanu, *Unle aspecte*, comunicare susținută la sesiunea muzeului din Constanța, oct. 1978.
46. E. Oberländer Târnoveanu, *Monede bizantine din sec. XIII—XIV descoperite în nordul Dobrogei*; SCIVA, 1979, sub tipar.
47. Oct. Bliescu, *RESEE*, 7, 1969—1, p. 117.

LE CHANTIER ARCHEOLOGIQUE TROESMIS
(Feuilles de sauvegarde pendant la campagne de 1977)
(Resume)

0.0 Les travaux d'irrigation de 1977 dans les terrains agricoles de la zone Turcoaia-Măcin ont affecté une portion importante de l'agglomération rivale de Troesmis, à proximité de la Forteresse orientale. Comme les informations concernant l'habitat civil de Troesmis étaient fort lacunaires, le Musée de Tulcea prit l'initiative, venant à l'appui du projet dressé par le Trust des constructions et améliorations foncières de Constanța, de procéder à des fouilles pour la sauvegarde de quelques objectifs archéologiques d'intérêt majeur. Ces fouilles ont été pratiquées en deux étapes, au cours des mois d'août de d'octobre (1977). L'intervention permit de récupérer quantité d'objets et d'effectuer des observations scientifiques d'importance pour les futures recherches archéologiques de Troesmis.

0.1. Les fouilles menées à Troesmis en 1977 ont été pratiquées par une équipe de muséologues de Tulcea, sous la direction de G. Simion, le directeur du musée. Leurs résultats ont fait l'objet d'études portant sur des époques historiques différentes ou sur quelques problèmes particuliers, rédigés comme suit: G. Simion, *Introductions*; V. H. Baumann, *Remarques topo-stratigraphiques sur l'habitat de Troesmis*; A. Opaî, *Troesmis — l'agglomération de haute époque du plateau*; I. Vasiliu, *Remarques sur les tombes à inhumation de Troesmis*; Gh. Mănușu-Adameșteanu, *Vestiges de l'habitat*

de haute époque féodale de Troesmis

E. Oberländer Târnoveanu, *Monnaies antiques et byzantines trouvées à Troesmis*. Les dites études s'accompagnent de catalogues et de nombre de planches 64 — plans, dessins et photos — destinés à illustrer les principales trouvailles archéologiques et placés à la fin de l'ouvrage dans l'ordre de la présentation du matériel respectif afin d'en faciliter la consultation. Les fouilles se sont développées au moyen de 74 cassettes rectangulaires, creusées sur le tracé mesurant environ 900 m. d'un conduit métallique suspendu, dans les carrés G₂₋₄, H₅, I₆₋₇, K₈, L₉, M₁₀, N₁₁₋₁₂, O₁₃, P, R₁₄ du plan de situation (Pl. 1), à l'échelle 1:5000. Cette méthode de fouille a été imposée par les travaux du T.C.I.F. — Constanța, précité.

1.0. L'étude sur la topo-stratigraphie de l'habitat de Troesmis donne l'aperçu systématique des premières 40 cassettes, se proposant de saisir à partir des situations stratigraphiques la corrélation des données relevées sur le chantier avec celles fournies par l'étude des documents archéologiques et numismatiques réunis par les fouilles. En appliquant cette méthode, l'auteur aboutit aux conclusions suivantes:

a) Les débuts de l'agglomération civile de Troesmis remontent jusqu'aux premières décennies du IIe siècle de n.è. Jusque vers le milieu du IIIe siècle l'agglomération romaine respective se développe dans la zone située au nord de la

Forteresse orientale, couvrant une vaste superficie dont les limites méridionales ont été saisies dans le carré G₄. Ainsi qu'il résulte de l'examen des cassettes 10; 22; 23; 27; 37; 39, l'agglomération romaine témoigne des mêmes événements politiques et militaires qui ont marqué le nord de la Dobroudja: la région dévastée par les Costoboces au courant de la seconde moitié du IIe siècle de n.è., subissait les ravages des Goths vers le milieu du IIIe siècle, pour être mise à sac par les Huns aussi au commencement du Ve siècle.

1.1. b) À partir du IVe siècle de n.è., l'agglomération romaine se trouve refoulée dans les environs de l'angle NO de la Forteresse orientale, où elle est encore attestée aux IVe—VIIe siècles de n.è. Les fouilles ont mis au jour deux phases de construction notamment visibles dans l'évolution de l'urbanisme propre à l'agglomération romaine de basse époque de Troesmis. Alors qu'au IVe siècle, quand on constate son retranchement vers l'ouest, les murs des habitations restent fidèles à leur direction initiale — selon un axe N—S croisé par un autre E—O au VIe siècle, lorsque l'agglomération n'occupe plus que la zone avoisinante de la Forteresse orientale, respectivement la pente occidentale du plateau, son urbanisme subit les modifications exigées par la configuration du terrain. C'est l'époque où les murs des habitations sont orientés NE—SO (v. la situation des cassettes 10; 13 A—14; 15; 18; 20—Pl. III—X).

1.2. c) L'abondance des vestiges céramiques, notamment des fosses mébagères (cassettes 20; 22) et des déchets de fer (notamment cassette 28) met en lumière la présence d'une production locale due à des ateliers qui ont dû fonctionner au moins jusque vers le milieu du VIe siècle.

1.3. d) L'agglomération byzantine devait subir de graves ravages vers la fin du VIe siècle de n.è., comme l'indique la monnaie de Justin (années 565—578) de C-25. Après cette date, l'habitat revêt un caractère sporadique.

e) Avec les débuts de l'époque féodale, l'habitat se retire vers l'ouest, les seuls témoignages de la zone explorée en 1977 se réduisant à: un four domestique dans C₉, un vallon de terre situé à proximité et tombes à inhumation groupées dans une nécropole coiffant les carrés H et I—16.

2.0. L'étude intitulée «Troesmis — l'agglomération de haute époque romaine du plateau» valorise les résultats de la fouille des cassettes 41—74 et de la tranchée de contrôle pratiquée dans la zone des thermes romains. Un vaste plateau d'une hauteur moyenne de 43—44 m. a livré les soubassements de plusieurs habitations de haute époque romaine, situées à la périphérie de l'agglomération civile

de Troesmis. Au point de vue de l'urbanisme, on a pu saisir le peuplement plus dense dans la zone des cassettes 43—48 bis, 52—56 et 70—72. De l'avis de l'auteur, à l'origine de cette densité dans les deux premiers cas serait le voisinage de la grande artère routière orientée NE—SO saisie par les cassettes 49—51. La mise au jour d'un canal de la dernière phase sous la portion de route réservée aux piétons a permis de saisir une phase antérieure de celle-ci, appartenant peut-être au IIe siècle de n.è., puisque la dernière phase est datée par une monnaie Geta du temps des Sévères.

2.1. L'habitat de haute époque romaine se révèle particulièrement dense (5 horizons) dans la zone des cassettes 43—48 bis et 70—72, ayant livré un nombre généralement important de vestiges en os, céramique, métal. Dans la zone des cassettes 52—56, l'habitat semble avoir connu une durée moins longue, alors qu'il devient franchement sporadique dans l'espace compris par C₃₀—C₄₀, où il cesse tout à fait dans la seconde moitié du IIe siècle de n.è. (témoin la poterie du dernier horizon). La C₂₀, sous les murs d'une habitation datée par les monnaies du IIe siècle — début du IIIe siècle, a livré un horizon antérieur à cet édifice, daté d'une monnaie de Trajan (des années 102—103), qui atteste les commencements de l'habitat romain de cette zone.

L'auteur pense, vu l'éloignement du noyau de l'agglomération, que les vestiges des cassettes 70—72 représenteraient une habitation isolée, dont les communs ont été localisés à proximité.

Les fouilles de la zone des thermes romains ont visé de préparer le terrain en vue d'une future recherche méthodique.

2.2. L'auteur poursuit son exposé en traitant de la céramique trouvée à Troesmis. Sa classification use du critérium fonctionnel, ce qui donne les catégories suivantes: vaisselle de table, vaisselle de cuisine, poterie locale, récipients d'usage varié (lampes, flacons à parfum, cassolettes, etc.), récipients pour le transport et pour la conservation des produits. Pour apprécier leur destination, on a considéré: la texture de l'argile, leurs caractères morphologiques, le fait d'avoir ou non subi une cuisson secondaire, l'endroit de leur mise au jour (habitation privé, thermes, temple, etc.). L'ensemble suggère la conclusion qu'à Troesmis s'était développée une production céramique d'envergure, les produits la caractérisant étant confectionnés dans une argile spécifique pour la zone concernée, de teinte beige tirant sur le jaune et souvent avec des traits morphologiques particuliers à cette aire géographique.

2.3 Les fouilles du plateau ont procuré des données intéressantes relatives à l'urbanisme de l'agglomération de haute époque romaine. Elles ont permis d'établir que l'habitat prit naissance à l'arrivée de la Ve Légion Macédo-

nienne pour toucher à son maximum épanouissement au commencement du IIe siècle de n.è.

3.0. Deux autres études traitent de l'habitat de haute époque féodale, à savoir: les « Remarques sur les tombes à inhumation de Troesmis » et les « Vestiges de l'habitat de haute époque féodale de Troesmis ».

3.1. La première des deux études susmentionnées s'occupe des dix tombes à inhumation mises au jour dans les carrés H₅ et I₆. Disposées à des intervalles inégaux, les tombes se succèdent sur une seule rangée, de l'ouest vers l'est. On distingue deux groupes, l'un de 7 sépultures dans les cassettes 21-26, l'autre de 3 englobées dans le périmètre de la cassette 37.

Il s'agit exclusivement de dépouilles d'adultes, disposées suivant une direction E-O, la tête du côté du couchant, avec de légères déviations dues à la saison pendant laquelle l'enterrement a été effectué. Dans deux cas, les bras étaient repliés pour ramener les paumes sur l'abdomen (nos 3, 8); les paumes de quatre autres squelettes aux bras repliés reposaient sur le bassin (nos 1, 5, 6, 7); trois squelettes se présentaient la main droite sur le bassin, la gauche sur l'abdomen (no 2, 4, 10) et un seul avait les mains remontées jusqu'à la poitrine (no 9).

Des traces de bière n'ont livré que les tombes de la cassette C₂₂, alors que seuls les squelettes des tombes nos 6 et 8 s'accompagnaient d'un mobilier funéraire fait de quelques fragments de bracelets en pâte de verre bleue.

3.2. À en juger d'après l'orientation des dépouilles et la disposition des bras, ces tombes appartenaient à une communauté chrétienne. Or, comme dans la région du Bas-Danube la disposition des bras et des mains dans les tombes chrétiennes durant la période délimitée par les XIIe-XIVe siècles, quand les mains des morts sont ramenées sur la poitrine, l'auteur date la nécropole entre le milieu du XIe siècle et le commencement du XIIe siècle.

3.3. On donne ensuite la description de trois autres tombes explorées pendant la campagne de 1977. La dernière des trois était emplantée à environ 250 m. de la nécropole féodale, aménagée dans une fosse rectangulaire creusée dans le loess jusqu'à une profondeur de 1,75 m. Les deux autres, datées de la haute époque romaine ont été trouvées à environ 300 m. SO de la *Forteresse orientale*; il s'agit de sépultures dans des cistes faites de briques de différentes tailles. Comme elles ont été profanées dès l'Antiquité, elles étaient dépourvues de tout mobilier funéraire.

4.0. La deuxième contribution se rapportant à la haute époque féodale traite de diverses catégories de documents archéologiques typiques de l'époque, à savoir: céramique, bijoux,

monnaies, visant à établir leur chronologie dans le cadre de l'habitat de haute époque féodale de Troesmis.

4.1. L'étude accorde une place à part à la *Céramique locale* classée en *produits d'argile courante* et *produits d'argile blanchâtre*, dont les formes caractéristiques sont les *marmites genre local* et les *soupières*. Ce sont des pièces à décor varié, réalisé à la roulette et fait de traits incisés, dans un nombre infini de combinaisons. Rapportée aux trouvailles antérieures de Dinogetia-Garván, Noviodunum-Isaceca et à celles plus récentes du nord de la Dobroudja - Tulcea, Revársarea, Nufáru, Murighiol, auxquelles s'ajoutent encore celle de Păeniul lui Soare, Capidava, Basarabi et Constanța - la céramique de Troesmis dans son ensemble offre les traits spécifiques des produits de la province de haute époque féodale. Selon l'auteur, l'unique exception réside dans la poterie ornée à la roulette, typique pour le nord de la province et datable depuis la seconde moitié du Xe siècle jusqu'au XIe siècle.

4.2. Les recherches de 1977 ont attesté l'habitat du XIe siècle par la mise au jour, dans la cassette 9, d'une installation de chauffage: un four domestique de la forme d'un fer à cheval, aménagé dans un bloc de terre spécialement réservé et d'un foyer de pierre, placé sur un plancher en terre battue. La majeure partie des pièces céramiques récupérées à l'intérieur des deux installations et sur le plancher en terre battue sont décorées à la roulette. Le four en fer à cheval, attesté dans le reste du pays, en Valachie à Dulceanca et Ciurel dès les VIe-VIIe siècles, à Bucov aux IXe-Xe siècles et à Bucarest au XIe siècle, ainsi qu'en Moldavie, n'avait pas encore été relevé en Dobroudja. En ce qui concerne le moment où cette agglomération cessa d'exister, l'auteur avance l'hypothèse de son abandon lors de l'attaque des Ouzes en 1064; il fonde son hypothèse sur l'absence d'exemplaires céramiques datés des dernières décennies du XIe siècle.

4.3. À cette céramique, l'auteur ajoute aussi les fragments de bracelet en pâte de verre trouvés dans la couche de terre végétale de la cassette C₁₁ et C₂₇. Il s'agit d'une pâte de verre bleue à l'extérieur lisse et à la cassure plane-convexe ou ellipsoïdale, très fréquente dans les agglomérations et les nécropoles de haute époque féodale en Dobroudja, à partir du Xe siècle, c'est-à-dire depuis la reprise en main de la région par les Byzantins, et jusqu'au XIIIe siècle. Par analogie avec ceux trouvés à Dinogetia-Garván et Păeniul lui Soare (Dorvent) et compte tenu aussi du reste des trouvailles faites dans la zone de la *Forteresse orientale*, les bracelets de Troesmis sont datés par l'auteur du XIe siècle. La même espèce de fragments de bracelets a été également récupérée dans deux tombes de la

nécropole féodale de Troesmis, les tombes M₄ et M₈, datée du XIe siècle elles aussi. Une brève revue de toutes les découvertes de tels bracelets faites en Dobroudja permet à l'auteur d'affirmer que si cette sorte de bijoux y était connue dès l'Antiquité, on ne la trouve comme mobilier funéraire que dans les centres situés sur la ligne du Danube.

4.4. L'attribution chronologique des trouvailles de Troesmis est continuée par l'étude des monnaies recueillies dans la zone de la *Forteresse occidentale*, là où on a localisé le noyau de l'agglomération de haute époque féodale. Sur un lot de 79 pièces conservées dans les collections du Musée de Tulcea, 18 sont des Xe-XIe siècles, dont 66% des émissions de Basile II et Constantin VIII jusqu'à Michel IV, alors que seulement 33% sont de la période 1055-1081; 56 monnaies sont du XIIIe siècle sans que d'autres trouvailles les attestent pour le moment et seulement 4 pièces appartiennent au XIIe siècle. Or, les recherches de 1977 ont permis de combler la lacune du XIIe siècle, en fournissant d'autres témoignages, à savoir des fragments d'une poterie d'importation: céramique émaillée (cruches, soupières, écuelles et plats) et amphores piriformes, aux anses surélevées. Par ailleurs, les monnaies de Troesmis, émissions des empereurs de Thessalonique et celles dites « imitations latines » témoignent de ce que l'agglomération de haute époque féodale de l'endroit a poursuivi son existence au moins jusque vers le milieu du XIIIe siècle, tenant un rôle important pendant toute la durée de la domination byzantine en Dobroudja.

5.0. La dernière étude de l'ouvrage traite des « Monnaies antiques et byzantines de Troesmis » avec un regard sur certains aspects du circuit monétaire dans la région. Il s'agit de toutes les pièces connues comme provenant de Troesmis, qui se chiffrent à 311 exemplaires et représentent ceux appartenant au Musée de Tulcea (groupés par lots, comme suit: 1) lot de la donation faite en 1973 par Costel Chiriac et Octavian Bonnegru; 2) lot de la collection David Marian achetée par le Musée en 1978; 3) lot des trouvailles de la campagne de 1977), complétés par les monnaies de la collection Aurel Boeru de Constanța et de la collection Dan Georgescu de Tulcea. L'ensemble se compose comme suit:

A) Monnaies coloniales 13 exemplaires; B) Romaines impériales 33 exemplaires Ier-IIIe siècles, 93 exemplaires IVe siècle, 20 exemplaires Ve siècle, C) Byzantines 14 exemplaires VIe siècle; 18 exemplaires X^e-XIe siècles, 4 exemplaires XIIe siècle, 117 exemplaires XIIIe siècle.

5.1. En premier lieu, l'auteur étudie les pièces récupérées lors des fouilles de sauvegarde de 1977, sous l'angle de l'apport qu'elles offrent à une meilleure interprétation des don-

nées stratigraphiques. Sur l'ensemble de 45 pièces trouvées, 36 sont lisibles, 2 illisibles mais datées d'après leurs flans des Ier-IIe siècles de n.è. la première et du IVe-IIe siècles de n.è. la seconde, les 7 autres complètement illisibles et fragmentaires n'ont pas résisté au nettoyage. Quant aux endroits de leur mise au jour, 31 ont été trouvées dans les cassettes explorées sur le trajet de la conduite d'irrigation et 7 grâce au sondage de l'édifice thermal.

5.2. Les monnaies de Trajan, livrées par les cassettes 27 et 70 témoignent des débuts de l'habitat proche de la *Forteresse orientale*, faisant remonter ces débuts au commencement du IIe siècle de n.è., une fois cantonnée en ces lieux la Ve légion macédonienne. Les découvertes monétaires jalonnent tout le IIe siècle, ainsi que le commencement du siècle suivant, la dernière monnaie d'Alexandre Sévère suggérant une interruption de l'habitat vers le milieu du IIIe siècle, phénomène qui se traduit sur le plan archéologique aussi.

5.3. Pour ce qui est du commencement du IVe siècle de n.è., les témoignages archéologiques du temps sont groupés sur un rayon ne débordant guère la cassette 27, ce qui suppose des limites plus étroites de l'habitat. Les monnaies récupérées dans les C_{19, 22} et C₂₄, avec la stratigraphie des IVe-Ve siècles parfaitement nette, jalonnent les événements dramatiques auxquels Troesmis fut confrontée à l'époque: troubles nés de la rébellion des Wisigoth *foederati*, attaques huniques, batailles livrées aux Ostrogoths.

5.4. Les monnaies du VIe siècle de n.è., depuis les émissions de Justinien (C₁₅ habitation byzantine) jusqu'à Justin II (C₂₅, nivellement superposant la couche d'incendie) révèlent les dommages subis par l'agglomération du fait de l'attaque bulgare en 540 et d'une incursion avarique vers les années 570-573.

5.5. Bien qu'apportant des précisions intéressantes au sujet de l'agglomération civile de la zone avoisinante de la *Forteresse orientale*, les pièces mises au jour 1977 se regroupent dans l'intervalle des IIe-VIe siècles. En revanche, les exemplaires récupérés sur les autres lotissements de Troesmis s'échelonnent depuis le IIIe siècle av.n.è. jusque vers le milieu du XIIIe de n.è. La pièce la plus ancienne est un obole de Ptolémée III (247-220 av.n.è.), qui fait partie des collections du Musée d'histoire de Galați, à laquelle s'ajoute une monnaie de bronze calatienne (IIIe-IIe siècles, type Pick 229) attestant l'ancienneté des liens de la *deca* gétique riveraine du Danube avec les centres grecs du littoral. Les collections du Musée Delta Dunării de Tulcea compte parmi ses exemplaires les plus anciens de pièces du Ier siècle de n.è. dont les plus nombreuses sont datées du temps de Flaviens, alors que l'activité romaine dans la région du Bas-

Danube se manifestait avec un surcroît d'intensité. Mais leur majeure partie sont de la période des IIe–VIe siècles, c'est-à-dire du temps où la cité à part son importance comme centre militaire avait également pris un certain développement économique et politique. Mais la distribution chronologique de ces monnaies varie en fonction des événements locaux, ainsi que du contexte historique en général. La dernière en date les monnaies du VIe siècle est une émission de l'année X (591/592) du règne de Maurice. Toutefois, l'auteur de l'étude n'estime pas pouvoir se prononcer en toute certitude au sujet du moment véritable où cessa la circulation monétaire à Troesmis, vu le nombre encore réduit des monnaies à sa disposition.

5.6. Poursuivant son investigation pour connaître la distribution des monnaies romaines selon les divers ateliers, l'auteur note la grande quantité des pièces coloniales des IIe–IIIe siècles de n.è. À la différence de ce qui se passe dans le reste de la zone septentrionale de la Dobroudja, à Troesmis dominent les exemplaires de Nicopoli sur le Danube et de Marcianopolis (10 sur le total de 12). Vers la fin du IIIe siècle et le commencement du IVe en première place vient l'Héraclée thrace, suivie par sous sous le nom de Siscia. Cette proportion changera après l'an 324 de n.è., la première place étant maintenant détenue par Constantinople (13 ex.), Nicomédie (10 ex.), Cyzique et Thessalonique (9 ex.) et Siscia (3). La situation de Troesmis ne diffère pas de celle du nord de la Dobroudja.

5.7. On constate, au stade actuel des recherches, la lacune des documents numismatiques à Troesmis dans l'intervalle compris entre la fin du VIe et la fin du Xe siècle. Cependant, la circulation monétaire n'a pas cessé entièrement durant cet intervalle, comme en témoigne

le dépôt monétaire de Greci (IXe–Xe siècles). Troesmis compte parmi les anciennes fortresses romaines du Bas-Danube qui devaient renaitre à la vie avec la restauration de la frontière byzantine sur le fleuve au Xe siècle. L'abondance des monnaies byzantines du XIe siècle parle de la rapidité et de l'envergure connues par cette reprise de la circulation monétaire.

5.8. Particulièrement bien illustrée par le lot des monnaies de Troesmis s'avère la période couverte par le XIIIe siècle. Dans la plupart des cas il s'agit des pièces dites «imitations latines», attribuées par M. F. Hendy à l'Empire latin de Constantinople et à un émetteur latin non précisé. Réception, D. M. Metcalf attribua la plupart de ces imitations latines (des types D–U richement illustrés représentés à Troesmis) à Jean Assen II. De son côté, l'auteur pense que les monnaies au «petit module» sont à attribuer elles aussi à l'État des Assenides, les datant de la première moitié du XIIIe siècle. La majeure partie des pièces du XIIIe siècle sont découpées en fragments, parfois très réduits. En reprenant l'étude des données relatives aux monnaies découpées, l'auteur pense qu'elles ont à leur origine le manque de numéraire dû aux troubles suscités dans le NE de la Péninsule balkanique par l'invasion mongole de 1241. À part ces imitations, on relève également certaines autres provenant des émissions des empereurs de Thessalonique, à partir de Théodore Comnène Ducas et Jean Comnène Ducas y compris, toujours découpées en petits morceaux. Les monnaies du milieu du XIIIe siècle sont les dernières signalées à Troesmis. Seules les investigations à venir de la *Forteresse occidentale* seront peut-être à même de préciser le moment et les raisons qui mirent fin à l'existence de l'agglomération de haute époque féodale de Troesmis.

ARCHAËOLOGISCHE AUSGRABUNGEN IN TROESMIS

Die Rettungsgrabung 1977

(Zusammenfassung)

0.0. Die im Jahre 1977 durchgeführten Arbeiten für Bewässerungsanlagen in der Gegend Turcoaia-Măcin, haben ein wichtiges Gebiet der Zivilsiedlung von Troesmis, in der Nähe der Ostbefestigungsanlage, afektiert. Da die Informationen bezüglich der Zivilsiedlung sehr dürftig waren, hat das Museum Tulcea, um das Proiect des „Trust de Construcții și Îmbunătățiri Funciare – Constanța“ zu unterstützen, Rettungsgrabungen unternommen, um dadurch mögliche, besonders wichtige, Fundverbände retten zu können. Die Grabung wurde in zwei Etappen: August und Oktober (1977) geplant.

Als Folge dieser Intervention, konnte eine grosse Menge Altertümer gerettet werden und

gleichzeitig wurden wichtige wissenschaftliche Beobachtungen gemacht, auf Grund denen man zu einer weiteren Forschung in Troesmis schreiten kann.

0.1. Die Grabungen in Troesmis wurden von einem Museographenteam, unter der Leitung des Museumsdirektor G. Simion, durchgeführt. Sie werden im vorliegenden Bericht, in der Form kleiner Aufsätze, die sich auf bestimmte Zeitspannen oder Probleme beziehen, wie folgt vorgeführt: G. Simion, *Einleitung*; V. H. Baumann, *Topo-stratigraphische Beobachtungen über die Besiedlung von Troesmis*; A. Opaiț, *Troesmis-die frühromische Siedlung vom Plateau*; I. Vasiliu, *Beobachtungen über die Körpergräber von Troesmis*; Gh. Mănușu-Adameș-

teanu, *Frühmittelalterliche Besiedlungsspuren von Troesmis*; E. Oberländer Târnoaveanu, *Antike und frühbyzantinische Münzen von Troesmis*. Die Aufsätze sind jeweils von Fundkataloge, Tafeln und Abbildungen, die sich am Ende des Bandes, in der Reihenfolge der Aufsätze befinden, begleitet. Die archäologischen Grabungen wurden mit Hilfe von 74 rechteckigen Kassetten, entlang der 900 m langen Strecke eines suspendierten metalischen Rohres, in den Quadraten G 2–4, H₂, I₆₋₇, M₁₀, N₁₁₋₁₂, O₁₃, P–R 14 des Situationsplans-Massstab 1:5000 (Taf. I.) durchgeführt. Die Ausgrabungsweise wurde von der Art der, vom „Trust de Construcții și Îmbunătățiri Funciare Constanța“ errichteten, Anlagen bedingt.

1.0. Der Aufsatz: „Topo-stratigraphische Beobachtungen über die Besiedlung von Troesmis“, bringt eine systematische Darstellung der ersten 40 Kassetten. Auf Grund der Entzifferung der stratigraphischen Situation, wird eine Verbindung zwischen den Grabungsbeobachtungen und den Daten des archäologischen und numismatischen Fundmaterials versucht. Dank dieser Methode kann dann der Verfasser zu folgenden Schlussfolgerungen gelangen:

a) Die Anfänge der Zivilsiedlung von Troesmis können in den ersten Jahrzehnten des II Jh.n.Zr. festgesetzt werden. Bis zur Mitte des III Jh.n.Zr. entwickelt sich die Siedlung in der Nordzone der Ostbefestigungsanlage und umfasst ein grosses Gebiet, dessen südliche Grenze im Quadrat G 4 beobachtet werden konnte. Die römische Siedlung, wie das aus den Kassetten 10, 22, 23, 27, 37, 39 ersichtlich ist, zeigt Spuren derselben politischen und militärischen Ereignissen, die bis jetzt in allen Siedlungen der Norddobrudscha angetroffen wurden: die Zerstörung dieses Gebietes durch die Kostoboken in der zweiten Hälfte des II. Jh.; die gotische Verwüstung um die Mitte des III. Jh., die hunnischen Verwüstungen am Anfang des V. Jh., angefangen mit dem IV. Jh., beschränkt sich die römische Siedlung im NW der Ostbefestigungsanlage, wo man sie dann bis zum VII. Jh. verfolgen kann. Die Grabungen haben zur Entdeckung zweier, in der urbanistischen Konzeption von Troesmis sehr gut ablesbaren, Bauperioden geführt. Im IV. Jh. als eine Beschränkung der Siedlung in der Richtung Westen bemerkt werden konnte, bewahren die Wohnmauern die alte frühromische Orientierung, von Norden nach Süden und von Osten nach Westen.

1.1. Im IV. Jh. als die Siedlung sich nur in der Nachbarzone des Ostbefestigungsanlage erstreckt, beziehungsweise auf dem Westabhang stellt man Wandlungen in der Urbanistik fest, die durch die Beschaffenheit des Geländes bedingt sind, sodass die Wohnmauer nach NO–SW und NW–SO orientiert sind (siehe

die Situation in den Kassetten 10, 13, A–14, 15, 18, 20, Taf. III–X).

1.2. c) Die grosse Keramikmenge, vor allem aus den Abfallgruben (Kassetten 20, 22), die Eisenüberreste (Kassette 28), weisen auf eine lokale Produktion, deren Werkstätte man bis zur Mitte des VI. Jh. verfolgen kann, hin.

1.3. d) Die byzantinische Siedlung fällt am Ende des VI. Jh. einer schweren Vernichtung heim, das wie durch die Justin II. Münze (565–578) aus C–25, verdeutlicht wird. Nach diesem Zeitpunkt kann man nur noch eine sporadische Siedlungsweise feststellen.

e) Am Anfang des Mittelalters zieht sich die Siedlung nach Westen zurück, ihre einzigen Spuren in der erforschten Zone sind durch einen in C–9 entdeckten Backofen, einen in der Nähe liegenden Erdwall und 10, in einem kleinen Graberfeld gruppierten, Körpergräber, dargestellt.

2.0. Der Aufsatz: Troesmis-die frühromische Siedlung vom Plateau“, bringt die Ergebnisse der Grabungen aus den Kassetten 41–47 und aus dem, in der Nähe der römischen Termen durchgeführten, Prüfungsschnitt. Auf einem riesigen Plateau, dessen mittlere Höhe 43–44 m beträgt, wurden Grundmauer frühromischer Siedlungen entdeckt, die an der peripherie der Zivilsiedlung von Troesmis gelegen sind. Urbanistisch betrachtet, konnte in den Kassetten 43–48bis, 52–56 und 70–72, eine gewisse Besiedlungsdichte festgestellt werden. Die ersten zwei Anhäufungen, sind, nach der Meinung des Verfassers, durch die Nachbarschaft an der grossen, in den Kassetten 49–50 festgestellten, NO–SW orientierten strasse, erklärbar. Die Entdeckung eines Wasserkanals unter der Fussgängerzone, lässt auf eine ältere Bauphase der Strasse schliessen, die man möglicherweise, da die letzte Phase durch eine Geta-Münze in der Zeit der Severer datiert wird, in das II. Jh. setzen konnte.

2.1. In der Zone der Kassetten 43–48bis und 72–78, ist die frühromische Besiedlung besonders dicht (5 Schichten), wobei auch die Zahl der entdeckten Fundstücke (aus Korn, Keramik, Metall) im allgemeinen gross ist.

In der Zone der Kassetten 52–56 scheint die Besiedlungsdauer kürzer gewesen zu sein, wobei zwischen C₅₀–C₆₀ sie ganz sporadisch ist um endgültig in der zweiten Hälfte des II. Jh.s. aufzuhören (wie das durch die Keramik der letzten Schicht ersichtlich ist). In C₅₀, wurde unter einer Wohnmauer, die durch Münzfunde im II. und am Anfang des III. Jh. datiert ist, noch eine, durch eine Trajanmünze 102–103 datierbare Bauphase entdeckt, die den Anfang der römischen Besiedlung in der Zone darstellt. Der Verfasser glaubt, das durch die Entfernung vom zentralen Besiedlungskern, diese Besiedlung in der Zone der Kassetten 70–72 den Eindruck eines isolierten

Wirtschaftsgebäude mit seinen in der Nähe identifizierten Nebengebäuden, erweckt.

In der Zone Thermen wurde nur das Gelände für die zukünftigen Grabungen bereitgestellt.

2.2. Die in Troesmis entdeckte Keramik wird, von funktionellen Kriterien betrachtet, in: Tischkeramik, Küchenkeramik, einheimische Keramik, Keramik für verschieden Zwecke (Beleuchten, Parfümbehälter, Zeremoniekeramik u.s.w.), Transportbehälter, Konservierungsbehälter verschieden Erzeugnisse, eingeteilt. Um die Utilität genauer bestimmen zu können, werden verschiedenen Faktoren Aufmerksamkeit geschenkt: Lehmzusammensetzung, Verbrennungsweise, Fundort (Privatwohnung, Thermen, Tempel u.s.w.). Alle diese Faktoren gestatten in Troesmis von einer grosszügigen einheimischen Keramikproduktion zu sprechen. Da die Keramik aus Troesmis aus einem, für das Gebiet kennzeichnenden, Lehm aus grauer Farbe erzeugt ist, enthält sie öfters, für diese geographische Zone eigenartige morphologische Eigenschaften.

2.3. Die Grabungen von Troesmis haben wichtige Informationen für die Urbanistik der frühromischen Siedlung von Troesmis gebracht. Es konnte somit präzisiert werden, das die Besiedlung mit der Festsetzung der Legio V Macedonica anfängt und ihre Blütezeit am Anfang des III. Jh. erreicht.

3.0. Der frühmittelalterlichen Besiedlung von Troesmis werden die Aufsätze: „Beobachtungen über die Körpergräber von Troesmis“ und „Frühmittelalterliche Besiedlungsspuren von Troesmis“, gewidmet.

3.1. Im ersten Aufsatz werden die, in den Quadraten H₆ und I₅ entdeckten, 10 Körpergräber vorgeführt. Sie befinden sich, in unregelmässigen Abständen voneinander entfernt, entlang einer W-O orientierten Reihe. Die Gräber gruppieren sich in zwei Gruppen; die erste Gruppe in den Kassetten 21-26 mit 7 Gräber und die zweite Gruppe in der Kasette 37 mit 3 Gräber. Alle Skelette stammen von Erwachsenen und sind W(Kopf) - O orientiert. Die kleinen Abweichungen sind durch die jeweils verschiedenen Jahreszeiten, an denen die Bestattung stattfand zu erklären. Zwei Gräber waren mit gebogenen Armen und Handflächen auf dem Bauch (Nr. 3, 8), vier Gräber mit gebogenen Armen und Handflächen auf dem Becken (Nr. 1, 5, 6, 7), drei mit gebogenen Armen, linke Handfläche auf dem Bauch, rechte Handfläche auf dem Becken, bestattet worden; ein einziges Skelett hatte die Arme gebogen und die Handflächen auf dem Brustkorb gelegen (Nr. 9). Sargspuren konnten nur bei der Gräbergruppe aus C₂₇ beobachtet werden. Beigaben und zwar Glasarmringe von blauer Farbe, hatten nur die Skelette der Gräber 6 und 8.

3.2. Lage und Orientierung der Gräber weisen auf eine christliche Gemeinde hin. Wenn

man von der Beobachtung ausgeht, das in den christlichen Nekropolen an der unteren Donau, die Lage der Handflächen auf dem Brustkorb sich zwischen dem XII-XIV. Jh. durchsetzt, so kann man das Gräberfeld von Troesmis zwischen der Mitte des XI und dem Anfang des XII. Jh., chronologisch, einordnen.

3.3. In dem Weiteren werden andere drei, im Jahre 1977 entdeckte Gräber vorgeführt. Das letzte davon, befindet sich ungefähr 250 m von der mittelalterlichen Nekropole. Das im Loess eingetieft rechtwinklige Grab, befindet sich in einer Tiefe von 1,75 m. Die zwei anderen, sind frühromische Gräber und wurden ungefähr 300 m süd-westlich der Ostbefestigungsanlage entdeckt. Es sind Ziegelkistengräber, aus verschiedenen grossen Ziegeln gebaut, schon im Altertum ausgebeutet und deshalb beigabentlos.

4.0. Im zweiten, der frühmittelalterlichen Zeit, gewidmeten Aufsatz, werden die verschiedenen archäologischen Fundgattungen besprochen: Keramik, Schmuckgegenstände, Münzen, um durch ihre Korroboration zu einer Chronologie der frühmittelalterlichen Siedlung von Troesmis zu gelangen.

4.1. Ein besonderer Platz wird im Aufsatz der einheimischen Keramik gemacht. Der Verfasser teilt sie zwei Gruppen ein: *Keramik aus einfachem Lehm* und *Keramik aus weislichem Ton*, für welche die kennzeichnenden Formen der Topf und die Terrine mit mannigfaltigem, mit dem Zahnrädchen realisierten Dekor, sind. Die Gegenstände der, in Troesmis aufgestellten, Keramikgruppen, kommen, in Dinogetia-Garvăn, Noviodunum, Isaceca (ältere Entdeckungen) und dann in den neueren Entdeckungen aus der Norddobrudscha von Tulcea, Revărsarea, Nufărul, Murighiol, und in der Süddobrudscha bei Păeniul lui Soare, Capidava, Basarabi, Constanta vor und entspringen sich als die, für die Dobrudscha während des Frühmittelalters charakteristische, Keramikgattungen. Nach der Meinung des Verfassers ist aber die, mit Hilfe des Zahnrädchen verzierte Keramik, typisch für Norddobrudscha und ist chronologisch in der zweiten Hälfte des X. Jhs. und dann ins XI. Jh. einzugliedern.

4.2. Die Besiedlung des XI. Jhs. von Troesmis ist weiter, während den Ausgrabungen aus dem Jahre 1977, durch die Entdeckung in der Kasette 9, zweier Heizungsanlagen dokumentiert: ein hufeisenförmiger Backofen und ein Steinherd (vatracuptor), der auf dem Lehm Boden gelegen ist. Der Grossteil des in den zwei Heizungsanlagen oder auf dem Lehm Boden gefundenen Keramikmaterials, ist mit dem Zahnrädchen verziert. Der hufeisenförmige Backofen ist in Muntenia schon im VI. Jh. bei Ciurel und dann im IX-X. Jh. bei Bucov, im XI. Jh. bei Bukarest, dann in der Moldau und jetzt, zum ersten mal, auch

in der Dobrudscha belegt. Das Ende dieser Besiedlung bringt der Verfasser mit dem Uzensturm aus dem Jahre 1064 in Verbindung. Ein Grund dafür wäre das Fehlen der Keramik aus den letzten Jahrzehnten des XI. Jh.

4.3. Zu diesen Entdeckungen bringt der Verfasser noch die, in der Humusschicht gefundenen, Glasarmringe aus C 11 und C 27. Sie gehören dem Typus aus blauem Glas, mit glatter Oberfläche und plankonvexem ellipsoidalen Schnitt, der, angefangen mit dem X. Jh. bis ins XIII. Jh., als Folge der byzantinischen Rückeroberung an der Unteren Donau, in den frühmittelalterlichen Siedlungen und Gräberfelder aus Dobrudscha, sehr verbreitet ist. Auf Grund der Analogien mit Dinogetia-Garvăn und Păeniul lui Soare (Dervent) und aus der Tatsache das die Glasarmringe aus Troesmis in der Zone der Ostbefestigungsanlage gefunden wurden, gliedert der Verfasser die Fundstücke von Troesmis in das XI. Jh. ein. Solche Glasarmringe wurden in der mittelalterlichen Nekropole von Troesmis, in den, aus dem XI. Jh. stammenden, M 6 und M 8 gefunden. Bei einem Durchblick aller Glasarmringe aus Dobrudscha, zeigt der Verfasser das dieses Schmuckstück schon seit dem Altertum im Gebrauch war, aber als Bestattungsbeigabe seltener verwendet wurde und wenn, dann nur entlang der Donauzentren.

4.4. Die weitere chronologische Einordnung der Funde von Troesmis wird auch durch das Studium der Münzfunde aus dem Bereich der Westbefestigungsanlage, also dort, wo der Kern der frühmittelalterlichen Besiedlung festgestellt wurde, erreicht. Aus einem Münzanteil von 79 Münzen, jetzt im der Sammlung des Museum von Tulcea, gehören 18 Münzen dem X-XI. Jh., wie folgt, an: 66% sind Prägungen der Kaiser Basileios d. II. Konstantin d. VIII und Michael d. IV und nur 33% stammen zwischen 1055-1081. 56 Münzen gehören dem XIII. Jh. an, der bis jetzt durch andere Entdeckungen nicht festgestellt wurde. Nur 4 Münzen stammen aus dem XII. Jh. Durch die, im Jahre 1977 unternommenen, Forschungen, gesellen sich zu den Münzfunden des XI. Jh. noch einige Einfuhrgüter, wie glasierte Keramik (Krüge, Schüssel, Teller, Terrinen) und Bruchstücke birnenförmiger Amphoren mit erhabenen Henkeln.

Gleichzeitig bezugen die Münzfunde von Troesmis, Prägungen der Kaiser von Thessalonika und sogenannte „lateinische Nachahmungen“, eine frühmittelalterliche Siedlungskontinuität bis zur Mitte des XIII. Jhs., wobei man von einer bedeutenden Rolle der Siedlung, während der ganzen byzantinischen Herrschaft in der Dobrudscha, sprechen kann.

5.0. Der letzte Aufsatz: „Antike und byzantinische Münzen von Troesmis“, versucht einige Aspekte des Münzumschlages aus Troesmis

zu erläutern. Es werden alle in Troesmis entdeckte Münzen, 307 an Zahl, vorgeführt. Es ist die ganze Münzsammlung des Museums aus Tulcea, die sich aus mehreren Anteile zusammensetzt (1. Der Anteil der in Jahre 1973 von Costel Chiriac und Octavian Bounegru doniert wurde, 2. Die Sammlung David Marian, die im Jahre 1978 gekauft wurde, 3. Die Münzen aus der Grabung 1977. Ausserdem die Münzen der Sammlung Aurel Boeru-Constanta und Dan Georgescu-Tulcea. Der ganze publizierte Münzanteil hat folgende Struktur: A) Kolonialmünzen 13 Ex.; B) Römisch-kaiserzeitliche Münzen (I-III Jh.) 145 Ex.; IV Jh. 95 Ex.; V. Jh. 20 Ex.; VI. Jh. 14 Ex.; C) Byzantinische Münzen (X-XI. Jh.) 18 Ex.; XII. Jh. 4 Ex.; XIII. Jh. 117 Ex.

5.1. Der Verfasser untersucht zunächst die Münzen der Grabung 1977, um dadurch besser die stratigraphischen Beobachtungen unterbauen zu können. Von den 45 entdeckten Münzen, 36 sind lesbar, 2 unlesbar, aber durch den „Flan“, kann man eine ins I-II Jh., die andere in das IV Jh. einordnen; 7 Münzen sind völlig unlesbar, nur bruchstückweise erhalten worden und sind während der Laborbearbeitung zugrunde gegangen. 31 Münzen stammen aus den Kassetten entlang der Strecke des Bewässerungsrohres und aus der Grabung bei der Thermenanlage.

5.2. Die Trajansmünzen aus den Kassetten 27 und 70, weisen auf den Anfang der Siedlung, aus der Nachbarschaft der Ostbefestigungsanlage, in das II. Jh. hin, und zwar nach der Kantionierung der Legio V. Macedonica. Die Münzfunde reihen sich dann entlang des ganzen II und am Anfang des III. Jh., die letzte Münze von Severus Alexander zeigt eine, auch archäologisch fassbare, Bestandsunterbrechung an.

5.3. Sowohl die archäologischen als auch die Münzfunde gruppieren sich auf einem Areal, der die Dimensionen der Kasette 27 nicht überschreitet, was ein Hinweis für eine Beschränkung der Siedlung von Troesmis sein kann. Die in C 19, C 22 und C 24 entdeckten Münzen, wo die Stratigraphie der Besiedlung von Troesmis im IV-V. Jh. sehr gut erfasst worden ist, widerspiegeln sehr gut die historischen Ereignisse, die Troesmis damals in Mitleidenschaft gezogen haben: die Unruhen des Westgotenaufstandes, die hunnischen Angriffe, die Kämpfe mit den Ostgoten.

5.4. Die Münzen des VI. Jh. von Justinian (C 15 - die byzantinische Wohnung) und Justin II (C 25, Nivelierung über einer Brandschicht); zeigen das die Siedlung schwer unter dem Bulgarenangriff aus dem Jahre 540 und unter den Awareneinfälle der Jahre 570-573 gelitten hat.

5.5. Die Münzen der Grabung 1977, beschränken sich, trotz den sehr wichtigen Beiträgen die sie zur Chronologie der Zivilsiedlung aus

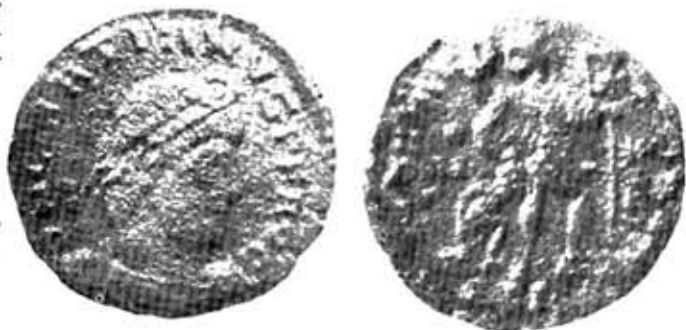
der Nachbarschaft der Ostbefestigungsanlage bringen, zwischen den II–VI.Jh. Im Gegenteil dazu, reihen sich die Münzen aus anderen Münzanteile von Troesmis, angefangen vom III.Jh. v.u.Zr. bis ins XIII.Jh. Die ältesten ein „Obolos“ (Bronz) geprägt von Ptolemaios III. (247–220), aus der Sammlung des Museum Galați und eine bronzene Münze aus Callatis (III–II.Jh., Typ Pick, 229) bezeugen das Alter und die Verbindungen zu den griechischen Zentren, der, an der Donau gelegenen, getischen „Dava“. In der Sammlung des Museums Tulcea stammen die ältesten Münzen aus dem I.Jh.u.Zr., sie werden dann zahlreicher in der flavischen Zeit, als die römische Tätigkeit an der Donau intensiver wurde. Die meisten Münzen stammen aus den II–VI. Jh., als sich die Burg zu einem wichtigen militärischen aber auch wirtschaftlichen und politischen Zentrum entwickelte. Ihre zeitliche Aufteilung ist aber von lokalen oder allgemein historischen Ereignissen bedingt. Die letzte Münze aus dem VI.Jh. ist eine Prägung aus dem Jahre X (591/592) der Herrschaft des Maurikios. Da die zur Verfügung stehenden Münzanteile zu gering sind, kann sich der Verfasser für den Abschluss des Münzlaufes von Troesmis nicht aussprechen.

5.6. Auf Grund der Verteilung der Münzen auf Werkstätte, unterstreicht der Verfasser die grosse Zahl der Kolonialmünzen im Laufe der II–III.Jh. Zum Unterschied vom restlichen Teil der Norddobruška, haben die Prägungen von Nicopolis ad Istrum und Marcianopolis Vorrang. Am Ende des III.Jh. und Anfang des IV.Jh. befindet sich auf dem ersten Platz die thrakische Heraclea, gefolgt von Siscia. Nach 324 kommt auf dem ersten Platz Thessalonika (157), dann Constantinopol und Cyzic (9), Nicomedia (8), Siscia (3), ein Umstand der Troesmis von den andern Zentren aus der Norddobruška absondert, aber wahrscheinlich seines vornehmlich militärischen Charakters wegen, an Suedava aus Oltenien näher bringt.

PL. 64 MONEDĂ DE BRONZ
EMISĂ DE GRATIANUS LA
SISCIA, A. 367–378, TIP: GLO-
RIA RO-MANORUM

• | *
M | F
ASISCV

PL. 64 MONNAIE EN BRONZE
FRAPPÉ À SISCIE SOUS
GRATIEN, 367–378, TYPE:
GLORIA RO-MANORUM

5.7. Beim heutigen Stand der Forschung, fehlen, vom Ende des VI.Jh. bis zum Ende des X.Jh., die Münzfunde in Troesmis. Das der Münzlauf nicht vollkommen versiegt ist, zeigt der in Greci gefundene Münzschatzfund (IX–X.Jh.). Troesmis ist eine der älteren römischen Siedlungen, wo die byzantinische Rückeroberung neues Leben heraufbeschworen hat. Die grosse Zahl der Münzfunde aus dem XI.Jh., gewährt einen eindeutigen Einblick in die Raschheit und in dem Ausmass der Wiederaufnahme des Münzlaufes.

5.8. Sehr gut im Münzanteil von Troesmis ist das XIII.Jh. dargestellt. Die Mehrzahl der Münzen sind sogenannte „lateinische Nachahmungen“, die M. F. Hendy mit dem lateinischen Kaiserreich von Constantinopol und mit einem unbekanntem lateinischen Präger in Verbindung bringt. Unlängst hat D. M. Metcalf die meisten dieser lateinischen Nachahmungen (die Typen D–U, reich in Troesmis vertreten) an Ioan Asan II zugewiesen. Der Verfasser glaubt, das man die Münzen mit „kleinem Modul“ auch dem Staat der Asănești zugewiesen werden können und datiert sie in die erste Hälfte des XIII.Jh. Die Mehrzahl der Münzen aus dem XIII.Jh. sind in, manchmal sehr kleine, Bruchstücke zerschnitten worden. Bei einer Analyse der Chronologie des Umlaufes der zerschnittenen Münzfunde, sieht der Verfasser den Grund dafür in einem Währungsmangel, der vom ex Tatarensturm des Jahres 1241 verursacht wurde. Neben diesen Nachahmungen, kommen auch Prägungen der Kaiser von Thessalonica, angefangen mit Theodor Komnen Dukas und abschliessend mit Ioan Komnen Dukas vor. Auch diese sind in kleinen Bruchstücken zerschnitten worden. Die letzte in Troesmis gefundenen Münzfunde stammen aus der Mitte des XIII.Jh. und nur zukünftige archäologische Forschungen im Bereich der Westbefestigungsanlage, werden präzisieren können, wann und aus welchen Gründen die frühmittelalterliche Siedlung aufgehört hat.

DEAE MINERVAE, MATRI MUSARUM!

V. H. BAUMANN

La collection du Musée de Tulcea s'est enrichie récemment d'un monument très intéressant: un bel autel votif découvert dans un grand habitat rural de l'époque romaine, située au Nord-Ouest du village Slava Cercheză, à environ 4 km de la cité *Ibida*. Le monument a été récupéré pour le musée en 1977 par nos collègues Andrei Opaț et Ion Vasiliu.

Cette pièce a été érigée d'un bloc de calcaire crétacique de Babadag, ayant une forme parallélépipédique, à section rectangulaire, le couronnement et la base étant liés au corps de l'autel par des troncs de pyramide.

Dimensions: h 52 cm; l(base)–34 cm; l(centre)–23,5 cm; l(couronnement)–30 cm; g(base)–16 cm; g(centre)–20,5 cm; g(couronnement)–15,5 cm.

Sur l'une des faces, le couronnement a été sculpté en relief, étant décoré d'une couronne de feuilles d'olivier avec une fleur d'olivier au centre.

D'une part et de l'autre de la couronne (*corona*), on voit sortir les têtes d'une *taeua*, au-dessus desquelles, deux petites feuilles de *hedera* ont les extrémités orientées vers la couronne. Les encoignures du couronnement sont réalisées sous la forme de deux acrotères sur lesquels on distingue, à gauche spécialement, *A | E*, en ligature. Sur la même face de l'autel, sur le corps — quatre lignes d'une inscription qui finissent sur la b se.

Nous lisons : „[De]ae | Minerva. | matri | musarum. | Iul(ius) Iulian] dus sacrum“. En traduction: A la déesse, à Minerve, mère de muses. (De) Iulius Iulianus, prosternation!

L'écriture soignée, les lettres avec apices, joliment incisées, hautes de 3–3,5 cm. Le texte présente de nombreuses ligatures: *A – E* et probablement *D – E*, dans la première ligne. *E + R* et *V | E* dans la 2e ligne; *M + V* et *V – M* dans la 4e ligne; *V + L*

Fig. 1 – Altarul lui Iulius Iucundus
Fig. 1 – L'autel du Iulius Iucundus